

Druhý stanový tábor v púšti Gobi 5. mája

Večer k nám zavítala vzácna návšteva. Sugaradža s Václavom. Pricestoval s nimi lekár, ktorého vláda v Ulanbátare určila ako závodného lekára. Má sa starať o naše zdravie. Prišiel bez batôžiny, vraj všetko, čo potrebuje, má na sebe. A čo sa týka nášho zdravia, to zase máme vo výbave my. Sugaradža farebne líčil skúsenosti, ktoré získal pri odchode z karantény cez dezinfekčnú stanicu. Minister sem, minister tam, gate dolu! A hybaj do formalínu aj s klobúkom na hlave! Kým sa mu šaty dezinfikovali, sedel v gatiach na podlahe jurty. Tomu sa hovorí prevencia. My takéto skúsenosti s našimi ministrami nemáme. Doma sme pokladali za úspech už aj to, keď si bol minister pri návšteve ohniska ochotný prehodiť plášť cez plece. Kladiem si otázku, kto dôslednejšie rešpektuje zásady prevencie – oni alebo my? Zatiaľ jedna – nula v prospech Mongolov.

Ešte pred príchodom hostí Jarjo k večernému „hašé“ pripravil kompót zo sušených sliviek. Veľmi nám chutil. Ani sme nečakali, kým vychladne, a riadne sme si z neho naložili. Nikdy by som nebol veril, že jedlo môže tak rýchlo postupovať od úst ku konečníku. Hošík nemohol ani dokončiť pochvalu pochúťky a posledné slová mu zostali v ústach, keď vyletel ako prvý do púšte. Kto ho nasledoval ako druhý, to sa nedalo rozoznať, lebo sme sa rozutekali všetci naraz, akoby bola dopadla medzi nás bomba. Každý sa snažil dostať k najbližšiemu balvanu. Každému sa to nepodarilo. Pri tom zúfalom behu našou jedinou starostou bolo zostať kultúrnym človekom a neposrať sa. Do ticha púšte sa ozývali čudné zvuky a púšť, ktorá za normálnych okolností nikdy ničím nepáchne, teraz si veru túto vlastnosť nezachovala. Prestahovali sme tábor o niečo ďalej, pričom sme si dali záležať na voľbe výhodnej polohy podľa smeru večerného vánku.

Vzácna návšteva k nám zavítala až potom, keď sme sa už presťahovali. Sugaradža sa zastavil u nás iba nakrátko. Bol veľmi hladný a ani jeho šofér neodmietol dobrú večeru. Bez vedľajšieho úmyslu sme ich pohostili kompletnou večerou. Kompót im veľmi chutil, pýtali si dupľu. Dostali, zjedli, nasadli do auta a zmizli z dohľadu v oblaku prachu. Sajn jávarai – dôjdite v dobrom zdraví. Kompót bol už vychladnutý, možno sa jeho účinky dostavia o niečo neskoršie. Nemohli sme odoprieť ministrovi dupľu. Boli by sme ho urazili. Nakoniec, ani dvojitá dávka nebola smrteľná a na púšti Gobi je dosť miesta.

Novému strážcovi nášho zdravia sme ukázali zásoby liekov a lekárskeho nástrojov, ktoré sme nosili so sebou v pohotovostnej ambulantnej taške. Bol z toho šokovaný. Podľa odznaku na fazónke saka sme vedeli, že bol absolventom moskovskej vysokej školy. Všetci vysokoškolsky vzdelaní Mongoli hrdo nosili výsostný znak akademického vzdelanca. Odznak kosoštvorcového tvaru veľkosti štyri centimetre. V jeho strede na emailovej doštičke bol nápis. Bledomodré odznaky absolventov mongolských škôl mali zúbkovaný okraj, odznak Moskovčanov bol tmavomodrý s rovným okrajom. Doktor sa neprebral zo šoku ani do večera. Mlčky sedel a veľmi skoro sa odobral na spánok. Nasledujúci deň prišiel doktor s nami na očkovanie zvierat. Obzeral si s veľkým záujmom naše očkovacie automaty a ochotne pomáhal pri odstránení plechovej zátky liekovky s vakcínou. Porezal si ruku, odborne sme ho ošetrili. Bol nadšený našou obväzovou technikou, ktorá ho presvedčila o našej sebestačnosti a nasledujúci deň sa vrátil do Ulanbátaru. Dnes sme mali ukončiť imunizáciu zvierat v tejto oblasti. Zostalo iba niekoľko malých atarov, ku ktorým ma odprevadil darga somonu. Nosil so sebou v aute malokalibrovku. Cesta viedla

popri slanom jazere, na ktorom plávali divé kačice. Darga rozkázal zastaviť. Podal mi malokalibrovku a ukázal prstom na jazero. Pochopil som, že mám skladať skúšku zo strelby na živý terč. Nádherne vyfarbený káčer kačice divej práve vyplával na breh a upravoval si svoje perie. Na chvíľu sa strnulo zadíval na stojace auto, a to sa mu stalo osudným. Vystrelil som cez otvorené okno. Tá malokalibrovka akoby vedela, že ide o reputáciu čechin imča a vpálila guľu rovno do hlavy káčera. Hodil sa na chrbát, párkrát pokýval plávacími blanami na posledný pozdrav a bolo po ňom. Stáli sme od brehu jazera tak na tridsať metrov. Darga stratil reč. Ja tiež. Nemohol tušiť, že som mieril na telo káčera a obaja sme boli prekvapení, že som ho zasiahol rovno do hlavy. Tváril som sa tak sebedome, akoby to pre mňa bola každodenná banálna záležitosť. Darga ma ťapkal po pleci – sajn, sajn, molodec, molodec – a podal mi ruku. Išiel som po trofej. Neďaleko od brehu plávala chrapačka. Doplávala do večných jazier. Nechal som ju na vode. Ostatné vyleteli, opísali nad jazerom jeden kruh a sadli si na vodu. Tretiu som zastrelil spod auta, kam som zaľahol po druhom výstrele. Kačice, ktoré spravidla bývajú veľmi plaché, sa chovali veľmi čudne. Po každom výstrele sa síce vyplašili, vyleteli a vrátili sa naspäť. Darga mi podal vysvetlenie. Mongoli nejedia mäso vodných vtákov, a preto tu na kačice nikto ešte nikdy nepoľoval. Neboja sa výstrelu, ani auta, ani jazdca, ani človeka. V tomto prípade sme sebeckí. My si radi pochutnáme na dobrej kačacine. Darga bol mojím streleckým výkonom taký nadšený, že mi malokalibrovku daroval. Opätovoľ som jeho štedrosť darovaním môjho univerzálneho poľovníckeho nožíka. Aj robotu som ešte stihol dokončiť.

Pyšný vystupujem z auta v našom tábore. Ako Cézar. Veni, vidi, vici! V jednej ruke držím kačice, v druhej flintu. Kráčam ako víťaz barildy. Naši práve hrajú volejbal. Pribehnú ku mne, vytrhnú pár farebných perí z krídla káčera, vrhnú pohľad na malokalibrovku a hrajú ďalej volejbal. Detaily ich nezaujímajú. Som trochu sklamaný. Chcel som sa pochváliť. A nakoniec načo? Aj tak by mi neverili a jediný očividný svedok, darga, vie len po mongolsky.

Dostal som chuť na poľovačku. Po neskorom obede som sa vybral do skalnej púšte. Nemusel som dlho čakať a už sa za jedným balvanom niečo pohlo. Spoza balvana na mňa vykukla ryšavá púštna líška – chjars. Nestačil som na ňu zamieriť a už sa objavila na druhej strane balvana. Takto sa so mnou zahrávala pár minút a potom jej už nebolo. Ja som sa plazil k balvanu ako indián, ale kdeže líška... Cválala v stepi vzdialená už dobrých sto metrov. Utekal som za ňou a onedlho som sa dostal k nore. Aspoň si myslím, že to bola jej nora. Bolo okolo nej mnoho líščích stôp. Potvory majú krásnu a vzácnu kožušinu, ale z tejto bunda nebude ozdobou môjho kožucha. Nič som neuložil, aj tak sa však vraciam do tábora spokojný.

Zajtra odchádzame. Budiček bude o niečo neskoršie ako obvykle. Skoro ráno som odral kačice a pripravil som z nich parádne raňajky. Kúsky mäsa som natrel cesnakovou pastou, posolil a vysmažil na masle. Kamaráti sa olizovali a prisahali, že ešte nikdy v živote také dobré nejedli. Po tých konzervách sa to nemôže považovať za krivú prisahu. Ale pečenka bola naozaj veľmi chutná.

Poobede sme sa vydali na cestu. Smerujeme na sever. Pravdepodobne sa nám podarí uniknúť z Gobi ešte pred neznesiteľnými horúčavami. Za tie tri týždne pobytu v srdci povestnej púšte sme stihli zaočkovať viac ako 5000 tiav, 5000 kusov hovädzieho dobytku, 90 000 oviec a kôz. Proste summa summarum 100 000 zvierat. Boli dni, keď sme museli šesťtisíckrát prekonať odpor silnej pružiny automatického dávkovača. Výkon jednotlivca – 6000 zaočkovaných zvierat

– je neuveriteľný výkon ešte aj pre nás, ktorí sme ho vykonali. Je svedectvom dobrej organizácie práce a vynikajúcej pracovnej morálky. Nestačíme opakovane chváliť automatické dávkovače poľskej výroby. Sme prví československí veterinári, ktorí mohli vyskúšať a overiť spoľahlivosť týchto automatických striekačiek. Tešíme sa, že budú vo výbave veterinárneho lekára aj doma. Pružina, ktorá zabezpečuje vrátenie piesta vo valci, kladie silný odpor. Stlačiť ju šesťtisíckrát za sebou je úctyhodný výkon. Kovovú rukoväť sme museli obaliť obvazom. Máme vytrénované ruky, čo si uvedomujeme pri podaní ruky na chlapský pozdrav. Stačí sa pozrieť na tvár pozdraveného.

Výborná pracovná morálka skupiny, rešpektovanie tradičných zvykov Mongolov, prejav úcty jednoduchým pastierom a v nemalej miere neuveriteľné výkony neostali nepovšimnuté. Dobrá povesť o československej veterinárnej expedícii nás vždy predbehla pred naším príchodom na nové pracovisko. Všade nás vítajú ako starých priateľov a lúčia sa s nami ako s členom rodiny.

Postupne sa vzdalujeme od pravej púšte. Častejšie trávnaté plochy striedajú piesočnatú alebo štrkovú púšť. Hore na kopec, dole do doliny. Cesta vedie vždy do vyšších nadmorských výšok. Na jednej náhornej planine si robíme „cikpauzu“. Bez toho, že by sme sa dohovorili, obraciam sa ku krajine, odkiaľ sme prišli. Dívame sa do diaľky s veľmi zmiešanými pocitmi. Neboli nás srdce za nehostinnou krajinou, do ktorej sme sa nezamilovali. Ale chceli by sme sa rozísť s Gobi v dobrom. Veď nám neublížila. Trošku na nás vycerila zuby a pohrozila, ale neublížila. V podstate nám poskytla všetko, čo sme od nej očakávali. Krmila nás aj napojila, poskytla domov a darovala nám veľa pekných zážitkov. Naučila nás vážiť si iné hodnoty, aké sme doteraz nemali možnosť poznať. Rozídeme sa v dobrom. Chápeme, že sú ľudia, pre ktorých táto púšť znamená všetko, ktorí by ju nevymenili za nič. Ale my k nim nepatríme. Nikto z nás by sa sem nechcel vrátiť a zostať v púšti sám. Tá nekonečná prázdnota, tá zúfalá nekonečnosť, tá bezohľadná krutosť by nás desila a utrápila. Dívame sa na nehybnú krajinu, v ktorej sa zastavil čas. Neopúšťame iba zmeravenú krajinu, ale odchádzame zo stredoveku. Z Európy sme pricestovali v druhej polovici dvadsiateho storočia a rovnými nohami sme hupli do storočia sedemnásteho. Teraz si s Gobi po-

Kde, prečo, načo, komu?

dáme ruky aj na zmiernenie, aj na pozdrav. Ďakujem ti aj za to málo, čo si nám mohla dať, aj za to veľa, čím si obohatila našu myseľ a rozšírila náš obzor poznania hodnôt. Koniec rozjímaniu. Vraciame sa do reality. Máme pred sebou 150 kilometrov, ktoré musíme prekonať výstupom do priesmyku, ktorý je v nadmorskej výške 1500 metrov. Od železničnej trate sa neustále odkláňame smerom na východ. Cieľom

našej cesty je somon Ichet, ktorý je najsevernejšie položeným somonom Východogobijského ajmaku. Od hranice Chentejského ajmaku je len na 20 kilometrov.

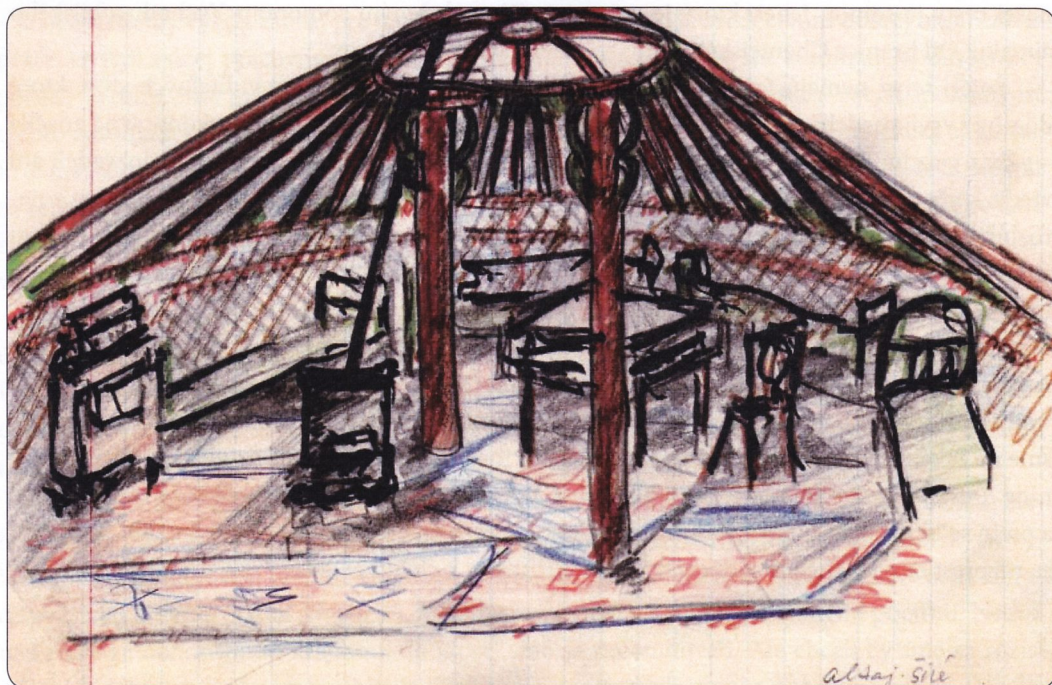
Šoféri teraz nemajú ťažkú úlohu. Stačí sledovať tých osem dobre viditeľných stôp, ktoré do pôdy vryli predchádzajúce nákladné autá. Zrazu sa na jednej z nich objaví dopravná značka – zákaz vjazdu. Prečo? Načo? Pre koho? A čo tých sedem ďalších? To sme sa nedozvedeli ani vtedy, keď sme po štyroch hodinách jazdy na zakázanej stope dorazili do somonu. Jeden z nerozlúštiteľných hlavolamov. Jediné vysvetlenie je, že cesty prvej triedy sú vybavené dopravnými značkami. Akýmikolvek. A táto osemprúdová cestou prvej triedy je. Rozpálené piesočnaté roviny, kde si s nami zahrávala zradná fatamorgána, sme zanechali za sebou. Na kamenistom teréne sa stratila aj cesta prvej triedy. Zmenila sa na ťažko zjazdný terén jednak pre strmé stúpanie, jednak pre nebezpečný sklon svahu. Miestami podopierame vozidlá, predierame sa medzi ostrými výčnelkami skál, obchádzame padlé balvany, odstraňujeme z cesty väčšie kamene. Chápeme, že sme na zakázanej ceste prvej triedy, ale do Ichetu inej cesty niet. Sme na najvyššej náhornej pláne. Púšťame sa po strmom svahu do doliny. Je v závetří pred prevládajúcimi vetrami z púšte, a preto sa tu nachádzajú hrubé duny piesku, po ktorom sa autá šúchajú ako po snehu. Pod nami sa rozprestiera nekonečná mongolská step. Blížime sa k cieľu.

Somon Ichet 11. mája 1964

Na hranici somonu zastavili kolónu áut traja jazdci. Prišli nás privítať dargovia somonu a budú nás navigovať k pripraveným jurtám, lebo cesta tam vôbec nie je jednoduchá. Majú presné informácie aj o našich búrkou zničených stanoch. Zaviedli nás do doliny, kde prechodne budeme bývať v jurtách, ktoré postavili iba pre nás. Boli sme príjemne prekvapení pozornosťou predstaviteľov somonu nielen preto, že nás čakali a sprevádzali k jurtám, ale aj tým, ako pripravili jurty pre naše pohodlie. Tým nám vyrazili dych. V každej jurte okolo steny sme našli päť kempingových postelí, ustlaté bielou posteľnou bielizňou. Uprostred jurty miesto argalovej piecky stál stôl prestretý taniermi, príbormi a jedlom, okolo stola päť stoličiek. Takmer ako obydlie siedmich trpaslíkov, keď k nim zavítala Snehulienka. Slovom komfort ako bič.

Keď sa mongolská vláda rozhodla vybudovať veľkochovy z roztrúsených malých pastierskych buniek založením koncentrovanej výroby v sovchozoch a kolchozoch, musela najprv vyriešiť problém nedostatku kádrov. Riešila ho tým, že administratívna jednotka, somon, sa stal súčasne aj riadiacim centrom poľnohospodárskych jednotiek. Tie hospodárili na väčšej ploche ako stotisíc hektárov, na ktorých chovali viac ako stotisíc zvierat. Kádrovú politiku vidieka riešili tým, že schopnejších pracovníkov centrálnych úradov po krátkom zaškolení vymenovali na dobu neurčitú za predsedov ajmakov a somonov, a zároveň sa stali aj vedúcimi poľnohospodárskych jednotiek. Ukončenie ich činnosti záviselo od splnenia úloh, ktorými boli poverení.

Vo vývoji ľudstva sa niekde stala chyba, a preto nie je človek ako človek, nie je Mongol ako Mongol, nie je darga somonu ako darga. Somon, na čele ktorého stojí inteligentný, húževnatý predseda s dobrými organizačnými schopnosťami, sa nedá porovnať so somonom, v ktorom

Geniálna stavba kočovníkov

kormidlo drží v rukách jeho kolega, ktorý sa takými vlastnosťami nevyznačuje. Zdá sa, že v Ichete je kormidlo v dobrých rukách...

Jurtou som nadšený. Konečne môžem písať pri pohodlnom stole sediac na stoličke s operadlom. Ale to je iba veľmi subjektívny uhol pohľadu na jurtu – khir. Od čias existencie pravekého človeka, ktorý cez visiace konáre prehodil odratú kožu z niektorého veľkého cicavca a ukryl sa pod ňou pred dažďom a zimou, zdokonalili jeho potomkovia tento provizórny príbytok na jednu z najpraktickejších stavieb. Jurta je ľahko skladateľná a rozoberateľná. Zmestí sa na dvojkoľosovú káru vrátane jej zariadenia. Kruhový pôdorys zabezpečuje dostatočný priestor pre početnejšiu rodinu. Kupolovitá strešná časť dokonale zaisťuje výmenu vzduchu. Je bez pachu napriek tomu, že má jediný vetrací otvor vytvorený vypuklým kolesom tvaru paraboly, ktorý sa v prípade nepriaznivého počasia dá uzavrieť pomocou plachty ovládanej pleteným povrazom. Cez tento vetrací otvor je vyvedená dymová rúra z argalovej piecky, ktorá býva uprostred jurty. Jednoduchá konštrukcia obvodovej steny sa skladá z harmonikovo skladateľných mriežok, o ktoré sú pripevnené napínacie tyče strešnej konštrukcie. Steny a strecha sa zateplujú podľa počasia navrstvením plstených tabúl. V lete stačí iba husto tkaná krycia plachtovina, pod ktorú v zime ľubovoľne prikladajú obalové plstené tabule. Kryt jurty sa pevne pripevní silnými lanami o bočnú stenu tak, že jeden koniec lana je zakotvený o pravú zárubňu nízkych dverí a druhý koniec o ľavú. Ukotvenie plachty zabezpečujú tromi lanami tak, že jedno lano upevňuje plachtu v mieste spojenia bočnej steny a strešnej konštrukcie, druhé v strede bočnej steny a tretie niečo nad zemou. Kruhová bočná konštrukcia je tiež ukotvená o zárubne dverí. Takto postavená jurta vzdoruje letným a zimným veterným víchriciam.

Kočovníci si nerobia starosti s veľkým upratovaním svojho príbytku. Keď je trávnatá alebo

piesková podlaha značne opotrebovaná, niekoľko silných chlapov stačí na premiestnenie celej jurty vedľa na neudupaný trávnik. Argalová piecka má nízku spotrebu paliva. Je zdrojom tepla a slúži aj na varenie. Nie je prispôsobená na pečenie, a preto Mongoli jedia prevažne varené jedlá. Vnútorne zariadenie bežne tvorí menšia skrinka, ktorá stojí oproti vchodu do jurty. Slúži na odkladanie najnutnejších vecí a hlavne ako akýsi rodinný oltár pre bronzové sošky budhov, svietniky, fotografie známych štátnikov, kozmonautov a len vzácne sa tam objavia fotografie rodinného príslušníka. Obyvatelia jurty sedia a ležia na zemi na prestretých kožušinách, a tým je okrúhla podlahová plocha dobre využívaná pre mnoho spáčov. Všetok stavebný materiál potrebný na postavenie jurty vedia kočovníci vyrobiť ručne z dostupného materiálu – z dreva, kože, srsti a vlny. Silné pletené laná sú upletené z kozej srsti. Plstené tabule vyrábajú veľmi zaujímavou technológiou z ovčej vlny. Medzi dve kovové alebo drevené tabule nakladú zvlhčenú vlnu, pevne ich zviažu lanom, čím vytvoria akýsi preš. Dlhým lanom ich priviažu o chrbtové operadlo sedla. Jazdec sa pustí divokým cvalom do stepi a vlečie za sebou tento zaujímavý „polotovar“, ktorý nadskakuje na nerovnom povrchu. Keď jazdec usúdi, že toho cvalu už bolo dosť, vráti sa k jurte, zbaví tabule viazania a vyberie hotovú plstenú tabuľu, ktorá sa vytvorila častými údermi na lis dopadajúcimi na zem striedavo na jednu a druhú stranu.

Táto moja óda na jurtu si zasluhuje podrobný popis technologického postupu stavby. Zo skupiny stavbárov najvyšší zdvihne nad hlavu vrcholové koleso, dvaja upevnia rozťahnuté mriežky bočnej steny, ktoré už pred tým zviazali koženými remienkami do požadovaného rozmeru, a upevnia ju o zárubne dverí. Jeden mriežkový dielec je 2 m dlhý a 1 m vysoký. Potom spoja vrcholové koleso s obvodovou mriežkovou konštrukciou pomocou dlhých tyčí. Jeden koniec tyče zapadne do výrezu vrcholového kolesa a druhý sa upevní slučkou o mriežkovú konštrukciu pomocou slučiek z kožených remienkov. Tyče upevňujú vždy proti sebe. Chlapa, ktorý držal kupolové koleso, vymenia dvomi podpornými stĺpmi. Na jeden meter obvodovej steny použijú šesť tyčí. Na hotovú konštrukciu jurty pripevnia potrebný počet izolačných vrstiev a pomocou lán natiahnu povrchový kryt, ktorý upevnia o konštrukciu dlhými lanami. Drevené dielce sú zafarbené na zeleno a červeno. V ojedinelých prípadoch sa objaví modrý alebo hnedý náter dverí. Okolo Ulanbátaru sú ukázkové jurty. Sú priestrannejšie, majú drevenú podlahu, vnútorné steny majú bohatú výzdobu a je v nich viac ornamentmi zdobeného nábytku. Slúžia ako folklórne atrakcie pre cudzincov. Pred revolúciou takto mohli vyzeráť obydlia bohatých Mongolov.

V jurte sa nám spalo báječne. Nemuseli sme rozkladať a skladať táborisko, a tým sme získali mnoho času. Skoro ráno nás darga zaviedol k atarom, kde sme pokračovali vakcináciu zvierat. Až teraz sme pochopili, na čo bola dobrá tá jednodňová jurtová základňa. Predvídavý darga somonu zariadil, aby sme boli blízko miesta, kde sme pracovali a kde sme sa mohli rýchlo premiestniť bez straty času. A tu nás čakalo ďalšie prekvapenie. Inteligentný darga somonu dal už pred naším príchodom zahnať všetky stáda na jednu polovicu širokej doliny. Uprostred dal vybudovať z neopracovaných tyčí dve zberné ohrady spojené úzkou chodbou. Stáda jednotlivých atarov sa pásli oddelene na jednej strane doliny. Postupne jedno za druhým boli zahnané do zbernej ohrady, odtiaľ po menších skupinkách do spojovacej chodby, ktorá sa po naplnení uzavrela na obidvoch koncoch chodby. Takto sme mohli z dvoch strán očkovať zvieratá natlačené do chodby, ktoré nemuseli fixovať iným spôsobom. Zaočkované zvieratá pustili do druhej zbernej ohrady a po zaočkovaní celého stáda ich vyhnali do druhej polovice doliny.

O čo bol darga somonu šikovnejší a pohotovejší, o to boli pastieri lenivejší a nešikovnejší. Okrem naháňania stád ich jedinou úlohou bolo strážiť závary spojovacej chodby a nadviňovať tlsté chvosty oviec. Tí, čo mali strážiť chodbu, sa zadívali do neznáma a mali také spomalené reflexy, že im stále z chodby unikali zvieratá. Asistenti pri chvoste boli takí leniví, že sa opreli lakťami o plecيا očkujúceho. Stratili sme veľa času naháňaním a vrátením ujdených zvierat. Vedeli sme, že na očkovanie prihnali stáda z celého somonu, a preto za jeden deň musíme zaočkovať viac ako tridsaťtisíc zvierat. Pracovali sme vo dvoch skupinách, vzdialení od seba na dvadsať kilometrov. Bol som v tej skupine, kde pracoval aj Bohuš. Každému z nás tiekli nervy, ale Bohuš trpel adrenalínovou intoxikáciou. Spočiatku iba šomral, potom začal nahlas bohovať. Dupal nohami najprv len do trávy, potom šliapal po vlastnej čiapke, ktorú tresol o zem, a nakoniec reval rasistické nadávky do tváre rehotajúcich sa Mongolov. Finále exhibičného vystúpenia bolo vyslobodenie zmodraného Mongola z Bohušových drhnúcich pazúrov. Nikdy v živote sa pastieri tak dobre nepobavili. Ešte viac si nás obľúbili.

Do západu slnka sa vyprázdnila jedna polovica doliny a zaplnila sa stádami tá protihlahlá. Zaočkovali sme tridsaťtisíc zvierat. Ach, ruky naše! Nevieť, ako by dopadol náš kamarát doma, keby sme mu teraz podali tú vytrénovanú pravicu. Cestou do somonu Bohuš rezignovane zaspal po adrenalínovom šoku. Dorazili sme ešte pred zotmením. Čakali nás komfortné zariadené jurty. Nechýbala v nich ani teplá voda a umývadlo. Vrcholom luxusu bola nová drevená búda latríny „com il faut“. Dokonca nám prideliť aj obsluhu. O naše pohodlie sa starajú tri ženy a jeden muž. Ženy si obliekli biele plášte. Sú natoľko horlivé, že nám lezú na nervy. Až do dvadsiatej prvej hodiny sa objavujú každých päť minút, vždy niečo prinesú alebo odnesú. Ráno nám bieli anjeli priniesli pravý mongolský kefir. Desať litrov. To už je niečo aj pre Hošíka! Je z prevareného plnotučného mlieka, s obsahom tuku viac ako 6 percent. Po tých desiatych litroch sa len tak zaprášilo. Mongoli mali obrovskú radosť z úspechu kefiru. Tešili sa prázdny nádobám aspoň tak, ako sme sa my tešili plným. Ten kefir treba písať s veľkým K. Je hustý ako maslo, jemný ako smotana, biely ako sneh.

Prekvapením dargu číslo tri bolo vyhlásenie celonárodnej zmeny pre celé územie somonu na poobedie ôsmeho mája a deň pracovného voľna na deviateho mája. To všetko na našu počesť a na počesť Dňa víťazstva ČSSR. Do jednej z našich júrt namontovali reproduktor napojený na rozhlasovú stanicu kultúrneho domu, jediného dreveného baraku v jurtovom somone. Darga nás informoval o obsahu telegramu, ktorý dostal z ulanbátarského rozhlasu. Deviateho mája budú vysielat reportáž o pobyte a práci československej veterinárnej expedície v Mongolsku. Poďakovali sme sa za milú pozornosť, ale viac by nás bola potešila správa, že nás dostihli listy z domova, ktoré zaslali leteckou poštou už pred dvomi týždňami. Z domu nemáme žiadne správy. Vraj sú už na ceste. Ale po akej ceste a kedy sa k nám dostanú, to je záhadná otázka vzdialenej budúcnosti.

Celý somon je na nohách. Upratujú centrálnu budovu, jej okolie, štadión, jurty... Upratujú všade. A všade, kde sa len dá, vešajú československé a mongolské vlajky. Okolo centrálnej budovy je ruch ako v nakopnutom mravenisku. Vraj pricestuje aj minister. Budú teda oslavy na vládnej úrovni. Skracujeme si voľný čas výletom do okolia. S Apíkom som sa vybral ku blízkym skalám. Z ničoho nič sa z roviny stepnej púšte naraz vynoria čudné skalné útvary. Sú šedé a holé. Pravidelné okrúhle platne naložené na seba podľa veľkosti tak, akoby ich boli tvaro-

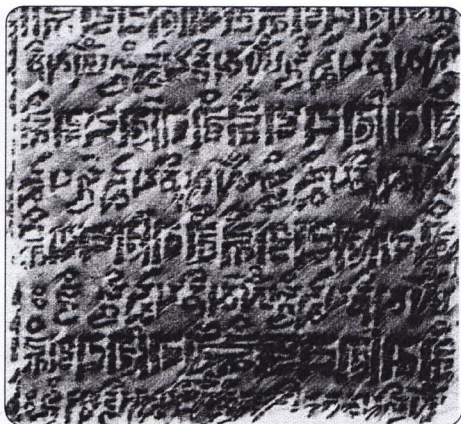
vali obrí cukrári vytlačením obrovského množstva kaše z obrovského vrecúška na obrovské prstencové špice. Steny a vrcholky sú na hladko ohlodané bleskami, vetrom a dažďom. Sily prírody vystavali tu v púšti podivné mesto. Nájdete tu viac ako sedem divov. Niekde vznikli trhliny, v ktorých sa udržujú malé jazierka ako roztomilé napájadlá. Niekde sú vrcholky kužeľov premostené a vytvárajú tým mosty a víťazné oblúky bizarných tvarov. Zrazu sa pred vami objaví torzo šikmej veže v Pise alebo jaskyne ným. Obídete jeden z kužeľov a ocitnete sa pred terasou, ktorú chránia pred vetrom štyri zaoblené veže. Je tu všetko, iba ja už nemám do kamery film. Dúfal som, že v Moskve nakúpim, čo som aj urobil, ale žiaľbohu, filmy ruskej výroby sa trhajú a tých pár metrov, čo ešte mám, si nechám na zajtrajšiu parádu. Zatiaľ nemám možnosť požiadať o nové zásoby filmov.

V malej jaskyni sme našli malú truhlicu. Už je rozbitá. Nieкто v nej uložil svoje poklady – hodvábnu šerpu, ktorá sa už rozpadá, malú striebornú fajku, dve bronzové kadidlá, drevený šíp a štvorcovú drevenú pečať, do ktorej je vyrytý text urgujskými písmenami a ktorú používali ako ručnú tlačiareň.

Rozdelili sme si korisť ako zbojníci bez toho, že by sme sa pobili. Súmrak nás prinútil k rýchlemu návratu. Ešte pár riadkov do denníka a príjemné teplo v jurte ma čoskoro uspáva.

Prvý Deň víťazstva 9. mája bol nezabudnuteľný pre celé ľudstvo. Ten devätnásty bude nezabudnuteľný pre desať československých veterinárnych expertov. Desaťtisíc kilometrov od domova sme sa ráno o ôsmej prebudili na pochod Víta Nejedlého. Doma by sme si to ani nevšimli, ale tu – to je niečo iné. Hrajú iba pre nás. Ranná úprava účesov, brady a fúzikov, ktoré už úctivo narástli, dnes trvá dlhšie ako inokedy. Aj kanady leštíme na vysoký lesk. Obsluhujúce ženy si vymenili plášte za čisté a vlasy si ukryli pod pestrejšie šatky. Aj ten kefir je chutnejší ako včera. Aj my sme dnes prístupnejší a vybaľujeme bižutériu z tajných vreciek. Dekorujeme nimi obsluhujúce Mongolky, ktoré nám dnes svojou častou návštevou neprekážajú.

Pred deviatou prišla k nám v kompletnej zostave elita somonu. Sprevádzali nás do vyzdobenej sály administratívnej budovy, kde pred rečníckou tribúnou okrem desiatich stoličiek v prvom rade boli ostatné už obsadené. Rezervovali ich pre nás. Mirka pozvali k predsedníckemu stolu, za ktorým zasadla elita somonu. Po pravici predsedu sedel tajomník československého zastupiteľstva súdruh Novák. Všetci povstali, keď sa z ampliónu ozvalo Kde domov můj... Stáli sme meravo pri sebe ako kamenné stĺpy. Čím viac sme sa započúvali do hymny, tým viac sa nás zmocňoval zvláštny pocit. Len božechráň pozrieť na druhého. Žuvacie svaly sa nám vydúvali od silného zovretia chrupu, čo malo zabrániť slzám prevaliť sa cez viečka. A keď sme už nemohli zadržať slané kvapôčky, ktoré sme doteraz statočne prehltávali, nechali sme ich voľne stekať dole po tvári. Mirkovi, Jardovi a Bohušovi sa zachytili na brade a trblietali ako briliantové zrnká. Holobriadkom navlhol golier košele. Bojovali sme zo všetkých síl, aby sme my, tvrdí chlapi, púštni

*Odtlačok drevenej tlačiarne
urgujského textu*

vlci, premohli prejav slabocha, ale emócie boli silnejšie a premohli nás všetkých. Nie, vôbec to nebol prejav slabosti alebo sentimentálnej naivity. Ale to vedomie, že niekde máme domovú príslušnosť, že niekam patríme, a že sme od domova vzdialení na desaťtisíc kilometrov, to nám tá hymna tak silne pripomenula, že sme sa neubránili slzám dojatia. Tá hymna bola dnes našou hymnou a znela len pre nás. Silné emócie, ktoré sme prežili, v nás zostali utajené do večera. Až vtedy sme sa odvážili vzájomne sa priznať, ako na nás hymna zapôsobila. Vznikol medzi nami taký mušketerský vzťah – všetci za jedného, jeden za všetkých.

Vystriedali sa rečníci, ktorým sme nerozumeli. Súdruh Novák prečítal telegram od súdruha prezidenta Novotného, ktorý nám blahoželal k úspechom v tlmení slintačky a ďakoval za dôstojnú reprezentáciu republiky. Minister poľnohospodárstva MoLR Sugaradža a Vašek Kouba sa ospravedlňovali za neprítomnosť. My sme o ničom nevedeli. Ani o úspechu, ani o polemike o účinnosti nášho zásahu proti epizoocii slintačky, ktoré rozbúrili hladinu vedeckých kruhov aj za hranicami Mongolska. Trošku sme sa divili, že o nás vie aj prezident republiky. To ale iste nevedel ani on, že sme od nášho príchodu do Mongolska odrezaní od sveta, že sme nedostali z domu ani najmenšiu správu. Nevedeli sme, čo je s našimi doma. Ako sme mohli vedieť, čo píše o nás noviny, keď v Gobi netlačia ani nepredávajú Pravdu, ale pravda tlačí nás.

Po vypočutí prejavov a zdravíc zapli rozhlas. Mongolský moderátor hovoril niečo, čomu sme nerozumeli, ale nie preto, že by jeho reč bola silne podfarbená orientálnymi pochodovými piesňami, ale prozaicky len preto, že hovoril po mongolsky. Podozrivé bolo tiché obecenstvo, ktoré z času na čas vybuchlo a za hlasného jasotu tleskalo. Viackrát sa opakovalo čechin imč, bučali kravy a bečali ovce a zase čechin imč, potom zaburácal motor zilu, kravy, ovce, kozy a čechin imč. Iba sme tušili, že je reč o nás. Búrlivý potlesk, smiech, potlesk a čechin imč. To, čo potom nasledovalo, nás nadvihlo zo stoličiek. Z reproduktorov sa ozvalo: „Ide pieseň do kola...“ A pieseň išla, išla, išla až po „... ja ti ho tam našraubujem, icom picom“ a skončila na Karlovém moste odkiaľ „... kurva skákala cez klander“. Tu v sále sme zožali druhýkrát nevídaný úspech s naším exhibičným folklórnym vystúpením.

Reportér nás neposlúchol. Kópia nahrávky sa dostala do Prahy. Nech sa tešia aj naši krajanovia, ako sa dobre zabávame v tom Mongolsku. No nazdar! Úbohí čechin imč. Tajomník veľvyslanectva mal vyvrátené očné gule tak, až sme si mysleli, že oslepol. Keď sa mu vrátili vodnaté modré oči na miesto, rezignovane sa na nás zahľadel. Nemal možnosť vyžiadať si inštrukcie z Prahy, ako sa má zachovať v takej zložitej situácii. A tak súdruh tajomník, káder ako bič, zaujal k tomu vlastné stanovisko. Precedil cez zuby: „Bože, oh, Ježiši, vy ste museli bejt ožralí!“ Tým nám dal na vedomie, že sme nepostupovali celkom podľa kádrovej politiky. V prvej časti vety uvádzal alegoricky všomhúcich pánov ústredného výboru a v tej druhej polovici bola vyjadrená aj poľahčujúca okolnosť.

Vysielaný program, ktorý trval tak tridsať minút, každému zdvihol náladu. Nalieval sa gruzinjak – prípitok – iz serdca Evropy... Nalievala sa stoličnaja – prípitok – iz serdca Azije... Nalievala sa Jelínkova slivovica – prípitok – Pazvolte meňa. . . Nalievala sa archa – prípitok – blagodarjú vám. . . A keď konečne začali nosiť na stôl jedlo k slávnostnému obedu, už sme mali šikmé oči ako Mongoli aj my. Obed bol euroázijský. Len Hošík ho vyvrátil po obede zo seba. Asi mu tá archa nesadla.

Po obede niektorí nasadli na kone, iní do áut. Všetci smerovali niekam do stepi. Nedaleko

Už mu neunikne

somonu dav domorodcov vytvoril živý plot okolo stáda koní. Jazdci vyzbrojení uragou, tým typickým mongolským lasom na dlhej palici, obiehajú okolo stáda a udržujú kone pokope. Budeme svedkami krotenia divokých trojročiakov – südlenov. Doteraz nepoznali ani sedlo, ani ohlávku, ani jazdca. Milovali slobodu a istotu v stáde. Našli sme si dobré miesto, odkiaľ bolo vidieť na celé stádo krásnych zvierat vytvorené z koní rôzneho veku a pohlavia. Niečo sa chystá. Na jednej strane ohradeného kruhu sa zhromažďujú jazdci. Jeden z nich vyrazí s dlhou uragou, ktorú drží v pohotovostnej polohe. Klusom smeruje do stredu stáda, kde sa snažil ukryť vyhladnutý südlen. Nielen človek pozná zvyky zvierat, ale aj zvieratá poznajú jeho zvyky, a preto südlen cíti, že je predmetom záujmu jazdca a snaží sa dostať mimo jeho dosah. Stádo koní ustupuje pred jazdcom, aby sa za nim znovu zomklo. Nezasvätenému divákovi sa zdá, akoby jazdec klusal v slepej uličke, ale cvičené oči Mongolov vidia, ako šikovne manévruje, aby südlena vytlačil na kraj. Keď sa vyhladnutý trojročiak dostane na kraj, zúfalým cvalom do stepi sa snaží uniknúť prenasledovateľovi. Jeho osud je spečatený. Jazdec naklonený dopredu pevne zvierá v ruke uragu. Jeho cvičený kôň ovláda všetko, čo v takom prípade dobrý kôň musí vedieť a umožní svojmu pánovi v plnom cvale navliecť slučku na krk südlena. Vtedy zastane, a tým sa slučka pevne zatahne okolo krku zúfalo sa brániaceho trojročia. Strata slobody je pre chyteného divokého koňa katastrofou. Zúfalo sa pokúša dostať zo slučky. Vyskakuje naraz všetkými štyrmi nohami tak, že dopadne na chrbát. Raz stojí vzpriamene na predných, potom zase na zadných nohách. Hádže sa o zem, kope dookola, trasie hlavou a hlasito fŕka. V očiach má výraz zúfalstva, strachu a hnevu. Nozdry má rozšírené ako trúbka, pod kožou sa mu vydávajú krvou nabehtuté žily. Na krku a slabinách sa mu vyzráža biely spenený pot. Slučka okolo krku sa zatahuje vždy neúprosnejšie, až sa südlen začne dusiť. Jeho pohyby sú pomalšie. Častejšie a dlhšie oddychuje, stojí napnutý, roztrasený, dýcha chrapľavo, pričom hrudník mu pracuje ako kováčsky mech. Prvé kolo súboja prehral. Rezignovane zmeravie.

Víťaz odovzdá uragu svojmu pomocníkovi, ktorý slučku trošku povolí, aby sa südlen mohol nadýchať. Zosadne zo sedla a približuje sa s ohlávku v ruke k unavenému divochovi. Z obidvoch strán prichádzajú ďalší pomocníci, z ktorých jeden sa snaží založiť na pysky koňa

fixačnú fajku a druhý sa pokúša osedlať premožené zviera. Približujú sa k zvieratu natiahnutou rukou pripravenou na pohladenie, pričom mu stále dohovárajú, aby sa nebál, že mu nechcú ubližovať, že ho majú radi. Kôň sa trasie. Nie je schopný sledovať všetko, čo sa okolo neho deje. V tom napätom očakávaní ho naplňa strach a hrôza. Úplne zmeravel. Nasadia mu fajku na pysky a na ucho. To ho zabolí. Zúfalo sa bráni. Znova ho skrotia zatiahnutou slučkou. Pri zúfalých výskokoch strasie zo seba všetko, čo sa podarilo na neho naložiť. Mongoli od neho odskakujú ako pingpongová loptička od stola. Toto sa opakuje niekoľkokrát. Nakoniec vytrvalosťou a nekompromisnosťou človeka premožené zviera sa vzdáva. Uvedomuje si, že každý obranný pohyb je spojený s bolesťou a založené fajky sú znesiteľné iba vtedy, keď ostane v pokoji stáť. Cvičené oči stepných jazdcov okamžite postrehnú zmenu chovania koňa. Odstránia slučku a držia ho pomocou nasadenej fajky. Hneď, ako mu nasadili ohlávku, vrátia mu na krk slučku a odstránia fajky. Jeho budúci pán mu opatrne položí sedlo na chrbát. Südlen sa hodí na zem. Zbaví sa neznámeho bremena. Už je zasa na nohách. Vyčkáva. Znovu mu položia na chrbát tú neznesiteľnú čudnú vec. Vyskakuje striedavo naraz štyrmi nohami, sedlo padne ďaleko od neho do piesku. Slučka sa sťahuje. Už znova sa dusí. Musí si oddýchnuť. Sedlo je pevne pripevnené utiahnutým podbrušníkom. Südlen chrapľavo dýcha, viečka má polootvorené, v očiach mu vyhasínajú iskry. Uhasili ich slzy. Südlen plače.

Hop, a jazdec už je v sedle. Nohy zasúva do strmeňov, zubadlá drží pevne v rukách. Je pripravený na rozhodujúci boj. Pomocníci odskakujú od bojujúcej dvojice, len čo odstránili slučku z krku koňa, ktorý okamžite rozpozná možnosť oslobodiť sa. Nedusí ho slučka, fajka mu nespôsobuje bolesť a tá nepríjemná pálava v hube od zubadla sa dá vydržať. Musí sa zbaviť toho nepríjemného bremena na chrbte. Do očí sa mu vracajú iskry. Napína svaly a vyrazí ako strela. Südlen tancuje svoj posledný bláznivý tanec. Kôň a človek zmiznú v oblaku prachu, z ktorého sa len na okamih zableskne raz kopyto koňa, raz čiapka jazdca. Divoký valčík prudkými obrátkami raz na jednu, raz na druhú stranu sa mení na besný odzemok, v ktorom nohy koňa sú viac vo vzduchu ako na zemi. Potom cvála plným tryskom dopredu a náhle zarazí prednými nohami do zeme a súčasne vyhodí zadkom. Jazdca sa nezbaví. Ten pozná všetky finty trojročiakov a nenechá sa prevapíť. Stojí v strmeňoch a bláznivé zviera mu tancuje medzi pevne prilepenými holeňami ako kyvadlo okolo pevnej osi. Jednou rukou drží hlavu koňa pomocou zubadiel a druhou ho pomocou korbáčika stále pobáda k divokému pohybu. Nenechá ho ani na chvíľu, aby si oddýchol. Tento ukrutný boj zvierafa za slobodu a človeka za jeho poslušnosť netrvá dlhšie ako 15 minút. Ale sledovať dianie za tých 15 minút so zatajeným dychom je naozaj unikátnou pochúťkou pre oči. Nezabudnuteľný zážitok. Dnes kapitulovalo päť südlenov. Budú slúžiť svojim pánom a z tej služby budú mať obaja veľkú radosť. Dnes poslednýkrát spôsobil človek bolesť vernému priateľovi, ktorého má každý Mongol nadovšetko najradšej.

Krotením koní sa nevyčerpal celodenný program. Zúčastnili sme sa dostihov detí, súťaže zápasníkov a lukostrelcov. Najväčšie prekvapenie nás čakalo až poobede pred večerou.

Jazda na ľavách. Lenže tentokrát nebudú na nich jazdiť Mongoli, ale my. Neďaleko skál sú pripravení nosiči. Ležia vedľa seba a prežúvajú. Sú to na oko mohutné exempláre, čo znásobuje aj bohatá zimná srst, ktorá sa na nich ešte pevne drží. Majú pevne napnuté hrby. Dúfam, že nás neoplujú. So sedlaním tiav nie je veľká robotá. Medzi hrby sa pripevní malá dečka, a tým je vec vybavená. Namiesto ohlávky a zubadla majú len paličku v prevratanom nose, na ktorú pripevnili

pletenu šnúru. Jedine tá šnúra spája jazdca so zvierateľom ako pupočná šnúra matku so svojím plodom.

Spočítal som prežúvavce. Je ich presne tolko ako nás – čechin imčov. Nikto nám nič nevy-svetlil, ale pochopili sme, že máme zaujať svoje miesta medzi hrbmi týchto beští. Nedáme sa zahanbiť, je očividné, ako sa Mongoli tešia na nastávajúce stepné predstavenie. Nasadli sme na ležiace ťavy. Vklinení medzi hrbmi jednou rukou objímame predný hrb a druhou zvierame navigačnú nosnú šnúru, ktorá je nám aj tak na hovno, lebo nevieme, čo s ňou. Nohy sa nám voľne hompálajú po bokoch zvierateľa. Ťavy dostali povel. Najprv si nadvihnú zadok, dostaneme úder do chrbta. Potom predok, buchne nás predný hrb do prs. Zrazu sa ocitneme v závratnej výške, vydaní napospas tej oblude. Odtiaľ je krásny pohľad na somon a ich obyvatelia nízkym rastom vyzerajú zhora ako trpaslíci. Až teraz si uvedomujem, prečo existujú aj dvojhrbé ťavy. Zaiste Boh stvoril najprv jednohrbého dromedára a po prvej jazde na ňom sa rozhodol vylepšiť a zmodernizovať túto loď púšte. Takto síce jazdec pri štarte dostane dva buchnáty, ale udrží sa na chrbte zvierateľa.

Veľa času na meditáciu mi nezostalo. Na iný povel zo zeme sa karavána pohla. Najprv len krokom, potom klusom a nakoniec tie hovädá uháňajú s nami bleskurýchlym tempom neznámo kam. Vedľa mňa preletel Alfonz. Reve ako pavián. Ale reve pod nim aj tá ťava. Ešte som ho zahliadol, ako sa jeho telo nakláňalo na bok, potom zmizla z dohľadu jeho hlava a objavili sa nohy. Potom zmizli aj nohy a bum!!! Alfonz dokončil svoju jazdu. Chcel som pribrzdziť tú moju potvoru a priťahoval som šnúru. To hovädo sa pustilo so mnou do ešte divokejšieho behu. Čím viac som ťahal šnúru, tým rýchlejšie sme cválali. Už som bol v stepi ďaleko od somonu a zdalo sa mi, že prvú zastávku budem mať na námestí v Ulanbátare. Dohonil ma Mongol na svojom cválajúcom tátošovi. Ukazoval, že mám povoliť šnúru. Poslúchol som. Ťava spomalila a zastala. Mongol ma „zobral do vleku“ a vrátili sme sa do somonu, kde panovala neutíšiteľná veselosť. Bavili sme sa a zabávali sme iných. Bolo to v poriadku.

Slávnostný Deviaty máj sa skončil tanečnou zábavou. Znovu nás brali mládenci do tancu ako teplých bratov alebo krásne slečny. Boli sme na roztrhanie. “La paloma“ sa zase nedala rozoznať od národných piesní. Ale zato sme sa statočne napili.

Ráno sme ešte s napolo zalepenými očami privítali Václava a Sugaradžu, ktorí sa náhle objavili v jurte. Boli dosť znechutení. Okolo likvidácie slintačky sa ešte stále veľa polemizuje. Na neurčitý čas budeme mať zase nútenú dovolenku. Musíme prestať s imunizáciou zvierat. Stále sa špekuluje okolo laboratórných pokusov, ktoré nevykazujú jednoznačný výsledok. Prívrženci konzervatívnych metód likvidácie nákazy sa nechcú vzdať svojich konzervatívnych názorov. Vašek a Sucharadža ešte v ten deň odcestovali do somonu Erdene, kde pracujú Roman a František na laboratórných pokusoch. Odporcovia vakcinácie znova prešli do útoku. Teraz sa zahryzli do špecialistov, ktorí testujú vakcínu v laboratórných podmienkach v somone Erdene. Virulentným vírusom, ktorý získali priamo z áft nakazených zvierat, infikovali vakcinované pokusné zvieratá vysokými dávkami očkovaním priamo do epitelu jazyka. Výsledky imunologickej ozveny u pokusných zvierat boli rozdielne ako u vakcinovaných zvierat v teréne. Prejavili sa nižšími hladinami protilátok. Toho sa chytili odporcovia vakcinácie a vynútili si u vlády dočasné prerušenie vakcinácie dovtedy, kým u posledne vakcinovaných zvierat neprebehnú laboratórne vyšetrenia na protilátky po uplynutí štrnásťdňovej pozorovacej doby od ich nakazenia.

Vo Východogobijskom ajmaku sme spolu s mongolskými pracovníkmi za 14 dní zaočkovali 150 000 zvierat. Z celkového počtu očkovaných zákrokov 125 000 vykonali experti našej skupiny, a tých ďalších 25 000 vakcinovalo sto mongolských pracovníkov. V somonoch Orgenl a Altan- širé pred naším príchodom už vykonali aftizáciu alebo očkovali dobytok sovietskou vakcínou. V týchto chovoch ovce a kozy očkovali československou vakcínou mongolskí pracovníci. V somonoch Delgere, Erdene a Ichet boli všetky zvieratá vakcinované československou vakcínou.

Znovu sme odsúdení na nečinnosť. Vždy ju prežívame s problémami. Okamžite sa začne prejavovať nervozita, ktorá potom často vyústi do menšej hádky. Aj na najmenšie nepríjemnosti reagujeme podráždene. Nepomáha ani mariáš, ani šachy. Osobne si riešim tento problém dlhými prechádzkami do prírody. Vyzbrojím sa malorážkou, fotoaparátom a ide sa. Dnes sa ku mne pridali Mirek a Alfonz. Vraj ma pri poľovačke nebudú vyrušovať. Smerujeme ku skalám. Tu, v tejto nekonečnej pustatine, nás priťahuje všetko, čo len trošku vyčnieva nad povrch. Z piesku už vyrážajú zelené hroty trávy. Ako sa približujeme ku skalám, vždy viac a viac trávy sfarbuje na zeleno lôžka balvanov. Tam, kde jarné slnko pôsobí väbivejšie, vykúkajú spod kameňa slabučké rastlinky vo väčšom počte. Tešíme sa týmto zeleným nitkám ako malé deti cukríkom. Zrazu sme sa rozbehli ako na povel. Všetci jedným smerom. Zazreli sme malý, chlpatý, svetlomodrý kvietok. Chlpatý malý zvonček na ešte chlpatejšej stopke. „Poniklec!“ vykrikoval Mirek. Bože, ako sme sa len potešili tej malej jedovatej potvore. Prvý jarný kvet v Mongolsku. Predzvešť jari. Hladkáme ho, rozprávame sa s ním, s naším novým, maličkým, chlpatým miláčikom. V dobrej nálade sme pokračovali v ceste. Aj poniklec sa pred nami objavoval častejšie, ale pri nich sme sa už nezastavili. Všetky zásoby nežnosti sme darovali tomu prvému. Tak to chodí aj v živote. Prvý vždy všetko vyžerie. Bude na prvej strane môjho herbára.

Cielom našej cesty sú skaly. Niekdajšia sopka ukladala šedé prstence z horúcej lávy pekne pravidelne na seba podľa veľkosti. Druhá skala zasa vyzerá, akoby bola dielom postupne sa vyparujúceho mora, ktoré zanechalo po sebe prstence z uloženého bahna a piesku. Medzi jednotlivými špicami, ktoré stoja v tesnej blízkosti pri sebe, vznikli úzke rokliny. Tam sa schovávajú pred slnkom jašterice a gekóni. Na vrchole jednej skaly sme našli krásnu plošinku a na nej priehľbinu, ktorá bola chránená pred vetrom zo všetkých strán. Kamene boli zohriate od jarného slnka. Ideálne miesto pre odpočinok. Mirek a Alfonz neváhali ani minútu, vyzliekli prešívany kabát a už si líhajú na zem vychutnávať teplé slnečné lúče.

Pokračujem v ceste v úzkej chodbe. Vyškriabem sa na najvyššiu skalú, odkiaľ je výborný výhľad do širokej stepi, ktorá sa rozprestiera podo mnou. Na horizonte sa dotýka neba.

Príroda sa postarala o to, aby step nebola taká nudná a nejaká obrovská ruka rozhodila po nej väčšie a menšie balvany. Medzi nimi sa pasú ovce. Biele ovce medzi šedými balvanmi. Bieli trpaslíci medzi šedými obrami. Úchvatný obraz. Na opačnej strane doliny sa pasie stádo kráv. Len pomaly sa pohybujú dopredu, lebo musia dôkladne spásať tú suchú trávu, a preto sa zhora zdá, že sa ani nehýbu. Akoby stáli na mieste s mulcom prilepeným o zem. Pod balvanom, ktorý pripomína skameneného obra, sedí pastier a bafká si svoju fajočku. Sedí nehybne pod nehybnou skalou v nehybnej stepi a díva sa do nehybnej dialky. Prečo by sa mal hýbať jeho kôň?! Aj ten stojí nehybne.

Púšťam sa dole z mojej pozorovateľne. Tam, kde reťaz balvanov postupne prechádza

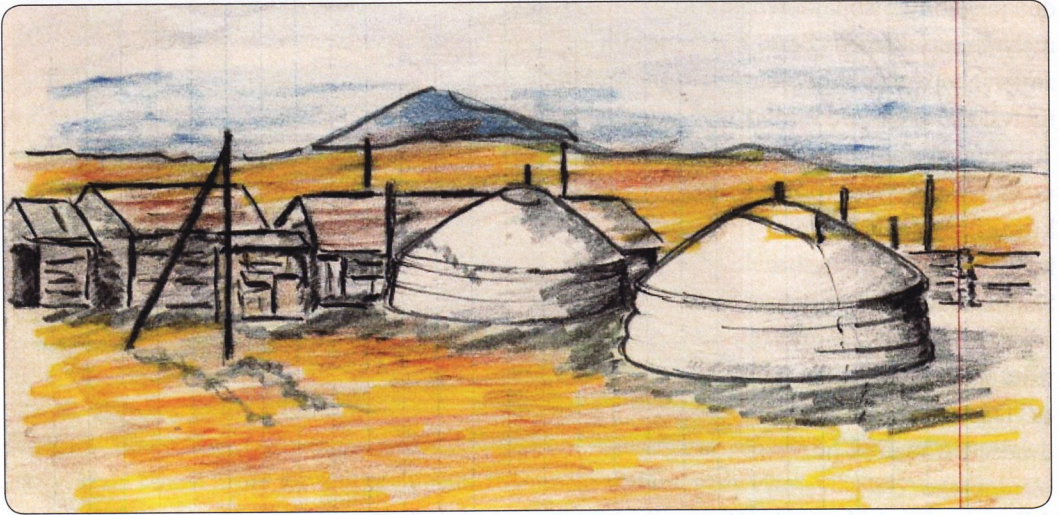
do pustatiny, stojí osamelý špicatý kameň. Zrazu sa jeho hrot pohne. Je tmavší ako skala pod ním. To upútalo moju pozornosť. Musím to preskúmať. Malokalibrovku pripravím na strelbu. Skalné bludisko je priam stvorené pre nepozorovateľne sa plaziaceho strelca. Dostal som sa tak na dvadsaťpäť metrov od vyhladnutého cieľa. Veľmi

Vták alebo príznak

opatrne sa plazím v piesku, aby som to neznáme nevyrušil. Opatrne vystrčím hlavu spoza skaly. Zostal som znehybnený. Predo mnou na balvane sedí obrovský čierny vták. Nechcem veriť vlastným očiam. Vták alebo príznak? Skalný bradatý orol sedel ku mne chrbtom a meravo sa díval pred seba. Niečo pozoroval tak sústredene, že zabudol na svoju bezpečnosť. Aspoň som si to tak myslel. Začul som čudné zvuky, ktoré prichádzali z miesta, kde orol sedel. Raz bolo počuť podivné syčanie, inokedy zasa škrekot obrovského pernatého dravca. Ten niekedy poskočil, rozťahol si krídla a naťahoval krk dole pod skalou, na ktorej sedel. Na krku mal vejárovito naježené perie a škriekal otvoreným zobákom. Keď sa ku mne otočil bokom, zbadal som, že sa pod ním niečo hýbe. Zazrel som hlavu obrovského jaštera a potom aj jeho telo. Vyskakoval vysoko nad zem všetkými štyrmi nohami. Syčal a cvakal zubami. Vyzeral veľmi bojovne. Chcel som sa lepšie pozrieť na obe zvieratá a trošku som sa nadvihol. Vtedy ma orol zbadal. Vzlietol. Šuchot krídel a akoby sa nebo zatiahlo pred búrku. Ten obrovský vták mohol mať rozpätie krídel viac ako dva a pol metra. Jašter sa zľakol a rozbehol sa ku skalám. Ja som sa tiež zľakol a rozbehol som sa ku kamarátom. Dívali sa na mňa ako na zjavenie. Nevedeli pochopiť, čo ma tu v tej pustatine natoľko rozrušilo, že som nebol schopný vyriešiť súvislú vetu. Trvalo veru dobrú chvíľu, kým som im vedel všetko zrozumiteľne porozprávať. Všetci traja sme sa vrátili ku skale, kde som zahliadol orla. Podľa výkalmi pošpinenej skaly sme mohli usúdiť, že ten pernatý obor tu vysedáva častejšie. Jašter našťastie tiež zanechal svoje stopy v piesku, a tak som nepripadal mojím spoločníkom ako blúzniaci fantasta. Ako náhradu za orla a varana sme vyfotili starého pastiera pod skalou.

Na druhý deň sme odcestovali zo somonu.

Bajanmench 25. mája 1964

Pred odchodom z Ichetu som sa presvedčil, či flaša „Lánchíd“ brandy vydržala nárazy na korbe zilu. Ležala na dne mojej debny. Šetril som si ju na zajtrašný deň, na oslavu mojich tridsiatych druhých narodenín. Od rána fúkal silný vietor. Prúd teplého vzduchu akoby prešoval pod kožu únavu, ktorá svojou váhou zafažuje končatiny človeka a bráni mu v pohybe. Nohy, ruky a hlava akoby boli z olova. V takom stave sme balili a nakladali veci na zil a budeme mať šťastie, keď sa so všetkým znovu stretieme po „vylodení“. Šoféri často zastavovali. Museli sa rozcvičiť. Predvádzali zápasnicke improvizácie, kým my sme pod vplyvom útlmu z tepla driemali. Zdá sa, že Čimbat bol ešte rozgurážený po včerajšej zábave a pri každej zastávke každého provokoval a vyzýval na zápasenie. Natrafil na Slávka. Ten, riadne našťvaný, že ho zobudil, vyskočil z kabíny auta a praštil Čimbata o zem. Čimbat sa upokojil, Slávek získal u šoférov rešpekt.

Poobede sme dorazili k rieke Cherlen gol. Na jej ľavom brehu sa nachádza somon Bajanmench. Medzi jurtami prečnievajú strechy drevených chatrčí, ktoré sú toho času neobývané. Dymiace komíny júrt svedčia o tom, že ich Mongoli uprednostnili pred chatrčami. Nad príbytkami sa týčia stĺpy na rozvod elektriny, vyrábanej agregátom na benzínový pohon. V somone nás čakali tri luxusne zariadené jurty. Drevené mriežky bočných stien sú opatrené vyšívanými drapériami. Sú ozdobené ľudovými ornamentmi. Pod strešné tyče upevnili biele plachty. Postele okolo stien sú umiestnené akoby pod baldachýnom. Sú prikryté prikrývkami z ťavej srsti a opatрили ich aj podhlavníkmi – nám už dobre známymi vrecúškami s obilím. Na drevenú podlahu prestreli koberce. Pri argalovej piecke našli miesto pre stôl s piatimi stoličkami. Umorení od vyčerpávajúceho teplého vetra, ktorý neprestal duť počas celého dňa, sme padli do postele a zaspali bez uspávanky.

13. mája 1964 som sa zobudil do slnečného rána. Je to jubilejný deň. Deň mojich narodenín a tridsiaty deň pobytu v Mongolsku. Okrem tých dvoch jubileí niet čo oslavovať. V skupine nepanuje nálada akurát na zábavu, lebo sme sa dozvedeli, že nás odsúdili na nečinnosť až

do 24. mája. Až vtedy budú známe výsledky pokusnej aftizácie a naša ďalšia činnosť bude závisieť od vyhodnotenia výsledkov. Len čo sme sa zariadili na dlhší pobyt, leteli sme k rieke. Stojíme na holom, pustom brehu a dívame sa do žltej, špinavej vody. Kam oko dovidí, je pobrežie pusté. Len sem-tam vyčnieva hustý vejár vysokej stepnej trávy dersunu. Hlboké koryto rieky sa nenápadne vynorí z nekonečnej pustatiny a stráca sa v nej na opačnej strane. Jedine stavby somonu vyčnievajú z tej šedej plošiny. Všetko ostatné sa bez narušenia jednoty nekonečnej ničoty stráca v tmavšom horizonte. Iba v strašnej diaľke sa objaví niekedy modrá silueta kopcov. Májová step má takú zvláštnu farbu. Do zvyškov trsu suchej trávy sa zo žltočerveného piesku nesmelo tlačia tenučké bledozelené listy mladého porastu. Splývajú do nedefinovateľného odtieňa šedej zelene. V Bajanmenchu sa nestarajú obyvatelia somonu ani o nás, ani do nás tak, ako sme to pociťovali v iných somonoch. Možno je to tým, že nepracujeme. Mnohí z Mongolov nevedia, čo tu vlastne hľadáme. To neznamená, že si nás vôbec nevšimnú, ani po našom príchode sa nekonalí obvyklé ovácie a recepcie. Denne dostávame vedro čerstvého mlieka, z ktorého si sami od večera do rána vyrobíme kefir vynikajúcej kvality. Z kefiru predchádzajúceho dňa necháme na dne nádoby zákvas, na ktorý nalejeme prevarené čerstvé mlieko.

Oslava mojich narodenín prebehla bez búrlivých radovánok. Skromne sme dorazili liter „Lánchídu“. Nemáme náladu na zábavu, sme viac podráždení a hádavi. Nečinnosť a meškanie správ z domova a deprimujúci vplyv nepríjemného teplého vetra pôsobia teraz na nás viac negatívne ako predtým. Rieka Cherlen je našou záchranou. Upúta našu pozornosť a pomáha zbaviť sa pochmúrnych myšlienok. Od Pereleho máme prísny zákaz kúpať sa v rieke. Vraj je za nás zodpovedný. Nevieme ho presvedčiť, že sme všetci vynikajúci plavci a nemienime robiť žiadne hrdinské exhibície. My nechápeme, ako je možné, že domorodci, ktorí bývajú pri rieke, sa v nej nikdy nekúpali a nikdy nejedli rybacie mäso. Oni zasa nechápu nás, prečo sme vo vytržení, keď sme pri vode a doliehame na Pereleho, aby nás do nej pustil.

Pomôž si človeče a Pán Boh ti pomôže. Rozhodli sme sa poriadne preskúmať riekú a jej okolie ďalej od somonu v oboch smeroch. Rozdelili sme sa do dvoch skupín. Pod zámienkou, že ideme na poľovačku a hľadať vhodné miesto na rybárčenie, sme vypadli zo somonu. Brali sme so sebou celodennú suchú stravu a batoh plný špinavej bielizne. Večer sme si vymenili získané skúsenosti. Voda bola čerstvá, ale výborne sme sa v nej vykúpali. Bielizeň bolo treba uviazat šnúrou o strom a hodiť do bystriny. Po dvadsiatich minútach silne prúdiaca mäkká voda vyplavila prepotenú špinu a bielizeň vyvesená na šnúru uschla v tom suchom mongolskom vzduchu po krátkom čase. Silné slnko ho vybielilo a dunivý teplý vietor vyžehlil. Tá prírodná práčovňa fungovala perfektne.

Nedaleko od somonu si rieka rozmyslela, že už nechce tiecť len jedným smerom a v širokom oblúku si vyhlbila nové koryto. Možnože narazila na pieskové usadeniny, a preto musela zmeniť smer. Tam, kde sa silný prúd stretol s pieskovcom, odplavila voda všetok piesok a zostali iba navrstvené vyhladené pieskovcové platne. Ideálne miesto na rekreáciu s prírodnými ležadlami v najoriginálnejšom soláriu.

Asi tridsať kilometrov severne od somonu sme sa dostali do priestorného vrbového hája. Brehy koryta rieky na tomto úseku už nie sú také vysoké a strmé ako pri nižšom toku. Hlavné koryto sa prediera v strede vrbového hája a delí sa svojou vodou s početnými bočnými ramenami. O niečo nižšie sa zase spoja cez úzke kanály v hlavnom koryte. Riedky vrbový háj

nás prekvapuje vždy niečím novým. Bez prechodu sa vystriedajú pred nami piesočnaté náplavy a močiare, zelené trávniky a bahnišká. Takúto romantickú divočinu sme ešte doteraz nestretli. Bočné ramená sú svojou pokojnou vodou vhodné pre vývin rybieho dorastu, kým silné prúdy hlavného ramena vyhovujú dravcom. Všade okolo nás vidieť v mokrom piesku a v bahne čerstvé a staré odtlačky vlčích labiek, medzi ktoré zamiešali svoje stopy jazvece. To sú stopy ozajstnej divočiny. Podľa zanechaných odtlačkov usudzujeme, že okolo rieky pobehovali aj dobre vyvinutí stepní vlci, ktorých tu nazývajú čono.

Predierame sa trstinovou húštinou a dostávame sa do divokého lužného lesa. Hustý les tvoria mohutné vrbý, z ktorých visia hrubé liany popínavých rastlín. Toho času sú koruny stromov ešte bez zelene. V lete tu musí byť všetko divoké a krásne. Rieka sa predrala do úzkej kotliny medzi skalné steny. Nie sú príliš vysoké, ale sú strmé a holé. Nad nimi krúžia sokoly a kane. Trilkujú svoju svadobnú pieseň. Opačným smerom sa vrbový háj zužuje a nakoniec lemuje iba hlavné koryto rieky, do ktorého už vrátili ukradnutú vodu všetky bočné ramená. Nakoniec sa vrbý úplne vytratia a rieka pokračuje na svojej ceste v stepnom koryte, ktoré vyhlbili silné prúdy.

Príroda sa pomaly prebúda zo zimného spánku. Spolu s hrotmi zelenej trávy vykúkajú zo zeme aj hlavičky zvedavých hrabošov. Oni boli zvedaví na mňa a ja zasa na nich. Keď som sa k nim priblížil, strážny hraboš, ktorý trčal z diery do pol tela, hlasito zapískal a na ten varovný signál všetky zvedavé hlavičky zmizli v dierach. Kráčal som nad veľkým mestom hrabošov. Pane bože, čo tam bolo dier! Viem si predstaviť, ako napínali uši obyvatelia maličkých nor, aby zachytili zvuk mojich krokov. Vietor fúkal od chrbta. Oni ma zavetřili. Hlavička, zapísknutie, panický útek a šups do diery. Nepustili ma k sebe bližšie ako na 25 metrov. Vraciam sa k rieke. Teraz idem proti vetru a strážna služba zlyháva. Zdá sa, že hraboše sú krátkozraké a registrovali môj príchod čuchom. Priblížil som sa na dostrel k jednému z mnohých strážcov. Výstrel z malokalibrovky a zásah. Projektil vyhodil malé telíčko na okraj diery. Na dlani držím mŕtvolku poľného hraboša. Na chrbte a bokoch je pieskovej farby, podbrušie je biele. Má malé uši a oči, a krátky chvostík, podlhovasté, valcovité, pružné telíčko, predné labky sú silne vyvinuté. Proste všetko, čo má mať hraboš prispôsobený na život pod povrchom zeme. Nevie, čo ma napadlo, ale zobrať som so sebou tú bezvýznamnú trofej.

Rybári sa dostali do varu. Už druhý deň po našom príchode bičovali vodu až do večera. Vrátili sa s bohatým úlovkom. Víťazoslávne hodili nám laikom pred nohy pätnásť rýb, medzi ktorými boli lipne, sumce, štuky a pstruh. Večer po vykonanom prieskume rieky sa na tridsaťkilometrovom úseku rodil strategický plán rybárov, podfarbený familiárnym brblaním argalovej piecky. Vedúcim rybárskej úderky je Bohuš, pri ktorom začiatočníci Jardo a Mírek hrajú iba druhé husle. Bohuš bol s nami na hornom toku rieky. Celý deň sa pokúšal o úlovok, ale márne, vrátil sa s prázdnyimi rukami. Na strednom toku poblíž somonu vyšli na prázdno aj Jardo a Mírek. Karel len tak zo zábavy hodil udicu do vody a zaspal na slnku. Bol najúspešnejší, lebo keď po hodine namotával lano, zistil, že jeho koniec sa končí v tlame voľajakej ryby. Bohuš zhrnul doteraz zistené fakty do jednej obširnej prednášky o rybách. Na začiatku sme si mysleli, že "machruje", ale potom hovoril stále pútavejšie a odbornejšie. Mohli sme ho počúvať celé hodiny. Hovoril o ich spôsobe prijímania potravy, spôsobe lovenia dravcov, návykoch pri trení, voľbe životného prostredia, o vhodných a nevhodných návnadách pri ich chytaní a čo ja viem čo všetko, čo som nikdy o rybách nepočul a nevedel. Samozrejme, že sa našli aj oponenti, ale ich teoretické znalosti

boli proti Bohušovi iba na úrovni znalostí chalanov v puberte, ktorí sa bavia chytaním jalcov v potoku na ohnutý špendlík. Po preskúmaní rieky na dostatočne dlhom úseku Bohuš označil miesta, kde sa podľa jeho odhadu nachádzajú určité druhy rýb, na ktoré môže použiť len určité háčiky, určité lanká, určité návnady a loviť ich určitým spôsobom. Oponenti mu chceli dať tromf a vybrali si iné miesto.

Ráno som sa vrátil s Bohušom k hornému toku rieky. Tam, kde sa rieka rozdelila do vedľajších ramien a v hlavnom toku prúdila cez bystriny a plytčiny, sme nezostali dlho. Bohuš bol presvedčený, že tu majú ryby dostatok potravy a pravdepodobne budú pohrdať návnadou. Ukázal som mu malého hraboša. Oči sa mu rozžiarili a dostal sa do loveckého tranzu. Hraboša navliekol na dvojitý hák a hodil do bystriny. Rýchlo ho priťahoval k sebe navíjačkou. Záber! Bohuš naozaj bojoval s rybou tak vehementne, že som si myslel, že má na háku mohutného žraloka. Nakoniec vytiahol na breh štvorkilovú šťuku. Po tomto úspechu som získal od Bohuša objednávku na neurčité množstvo zavraždených hrabošov a povolenie sprevádzať ho pri rybolove. Bohuš pri chytaní rýb nezniesol okolo seba divákov a kibicov. Údajne mu brali šťastie z udice. Zahodenú plechovú konzervu som prerobil na vedierko a použil som ho ako odmerku. Asi kilové vedierko zabezpečovalo Bohušovi jednodňovú potrebu návnad. Takto sa vyriešil problém samotného rybára a lovecká vášeň lovca hrabošov.

Poprava hrabošov v prospech rybárov

Nenápadne sledovať Bohuša pri rybárčení bolo pre mňa aspoň takým silným zážitkom, ako vidieť krotenie súdlena. Pobehoval pri rieke raz na brehu, potom skokom do piesočnej náplavy tesne pri vode, zase po kolená v prúde a znovu na brehu. Predieral sa popod konáre vrúb, zhadzoval zo seba časti odevu, ale nevnímal, kedy a kde sa zbavil niečoho, čo mu akurát v danej chvíli prekážalo. To, čo predvádzal pri chytaní vyhladnutej ryby, to už hraničilo s extázou, pri ktorej človek v tranze stratí normálny úsudok. Keď si zaumienil, že musí uloviť toho kapitálneho sumca – kráľa rýb Cherenlu, tak sa mu zbytočne zavesil na hák kapitálny pstruh alebo šťuka, hodil ich naspäť do vody s takým odporom, akoby sa mu bola na háčik zachytila páchnuca zdochlina. Dovtedy bičoval vodu, kým dotýčný sumec nezabral a neskočil na návnadu. Keď ho zahákoval, začala sa najatraktívnejšie predstavenie. Nekonečný boj ryby a človeka až do fyzického vyčerpania obidvoch bojujúcich protivníkov. Porazeného sumca víťaz vybozkával, pohladkal, jemne položil na široký lopúchový list a do otvorenej tlamy priložil malú kyticu. Po tom, ako získal svoju vyhladanú trofej, už neodmietol vytiahnuť z vody pre našu kuchyňu aj inú rybu.

Pri poľovačke na sysle som sa vždy viac vzdaloval od rieky. Medzi skalami som zablúdil a musel som sa vyškriabať na najvyššiu skalú, odkiaľ bol nádherný výhľad na okolitú divočinu. V dialke, kde sa krajina stráca z dohľadu, stál náš opustený gaz. Vyvýšenina, na ktorej stojím, sa k nemu pozvoľna zvažuje. Južný svah už je zatrávený a spestrený drobnými kvetinkami. Tá

premena bezfarebnej stepi sa udiala takmer zo dňa na deň. Drobučké klinčeky, primulky, zvončeky, modré, fialové, ružové a žlté flaky v zeleni premenili step na farebný koberec. Vzduch je nasýtený ich vôňou. Nemôžem sa dostatočne nasýtiť krásou jarnej prírody. Nechce sa mi dolu. Pri hľadaní miesta, kde by som bol chránený pred vetrom, objavím orlie hniezdo s vlnenou výstelkou, do ktorej starostlivá matka zabalila štyri oblé, biele vajíčka veľké ako husacie vajce. Orlí pár krúži nado mnou, strmhlav sa spúšťa dole a výhražne škrieka. Nebudem ich dráždiť a radšej opustím hniezdo. Nechcem byť votrelcom v ich ríši.

Slnko sa nebezpečne priblížilo k horizontu. Je koniec nádherného výjavu. Ponáhľam sa do doliny k autu. Skôr, než som sa k nemu dostal, sa zotmelo. Tma padla na krajinu bez prechodu dňa do noci. Tí, čo sa dostali k autu predou mnou, vysielajú signály striedavým zapínaním reflektorov a trúbením. Hodinu pred polnocou Mirek ešte nedošiel k autu. Zase duje silný vietor a odnáša hlas klaksónu a naše volanie. Raketové pištole a baterky sme so sebou nebrali, a to sme urobili veľkú chybu. Vo dvojiciach sme sa vybrali hľadať strateného Mirka. Asi po hodinovom pátraní sme začuli zúfale volanie o pomoc z tej húštiny, kde sme videli najviac vlčích stôp. Boli to iba zdrapy volania, ktoré prudký vietor odnášal ešte skôr, než by sme mohli určiť miesto, odkiaľ prichádzali. Máme strach, ale bojíme sa k tomu priznať. Konečne sme ho našli. Naoko je veselý a bezstarostný, ale to je iba obrana mužskej pýchy. Zatajil známky vzrušenia, ale dychtivo pije z poľnej fľaše studenú čiernu kávu. Až potom sa nám chlapsky priznal, ako je rád, že sme ho nenechali v štichu. Do somonu sme dorazili o polnoci. Perele nás už čakal. Uľavilo sa mu, ale pochváliť nás nepochválil. Získali sme trestné body.

Prešiel jeden týždeň bez podstatných zmien. Rušné dni vyplnené prácou vymenila stereotypná nuda. Lov na sysle, odovzdanie kontingentu obetí rybárom, skoré ranné rybárčenie, príprava pečených rýb na masle na raňajky a potom už nič, len nuda. Nasledujúci deň je dvojčaťom predchádzajúceho dňa. Dni sa vlečú slimačím krokom. Pred nečinnosťou unikám do samoty. Všetci sme podráždení, vrčíme na seba. Z domu nemáme žiadne správy. Mongoli majú na všetko čas. Tá ich pohodlnosť a pomalosť nás privádza do zúrivosti, čo musíme v sebe dusiť, aby sme ich neurazili. S mojou vernou priateľkou malokalibrovkou objavujeme nové zaujímavosti okolia. Našiel som zaujímavú zátoku. Na tomto mieste Cherlen riadne zaťal svoje hlodavé zuby do pustatiny a vytvoril kamennú zátoku z navrstvených šedivých pieskovcov. Obrovské vyhladené pieskovcové platne sú ideálnym ležiskom pre milovníkov slnečného kúpeľa. Vysoký breh rieky, ktorý obopína zátoku v ostrom uhle, poskytuje dostatočnú ochranu proti silným vetrom, ktoré bez prestania prečesávajú otvorenú širokú step.

Romantická zátoka sa mi zapáčila a vrátil som sa do somonu, aby som k nej nalákal kamarátov, nech prídu na iné myšlienky a preberú sa z pochmúrnej nálady. Rybárom sa nechcelo, a tak sme všetci okrem nich zašli k dokonalému prírodnému kúpalisku. Karol si vypožičal udicu, aby si s ňou krátil čas. Zopakoval sa prípad náhodného úlovku amurského sumca pred dvoch dní. Jediný sumec za celé popoludnie na zabudnutej udici vo vode. Toho dňa rybári, ktorí rybárčili na inom úseku rieky, boli neúspešní. Ťažko pripúšťali takú porážku zo strany laika. Okamžite sa prebrali z pasivity a hurá do zátoky, kde sa Karolovi podarilo chytiť amurského trpasličieho sumca. Mirek, Jarda a Karol obsadili najlepšie miesta a začali bičovať vodu. Bohuš hodil do vody tri udice s návnadou. Prúty upevnili na zapichnutej vidlici a koniec prútu zaťažil kameňom. Potom sa pohodlne uložil na chrbát na širokej hladkej platni a poprosil Alfonza, ktorý jediný z nás

mal pri sebe hodinky, aby ho o hodinu zobudil. Zaspal spánkom spravodlivých.

Čuduj sa svete. Po hodine na všetkých troch hákoch boli zahákované sumce. Tí traja horlivci nechytli nič, ale rozhodnutí prekonať Bohuša bičovali vodu ďalej. Ten znovu hodil do prúdu svoje tri udice a znovu sa uložil na hodinový spánok. Po hodine sa všetko zopakovalo. A potom ešte raz do tretice. Bohuš mal sólový exhibičný výstup. Pripevňoval návnady, hádzal ich do prúdu a upevňoval prúty s takým pátosom, akoby stál na doskách národného divadla v roli rybára v akejsi svetoznámej dráme. To natolko našťvalo ostatných rybárov, že ho chceli hneď na tom mieste zbaviť mužskosti. Vykúpil svoju dušu a hlavne svoje cenné orgány tým, že prezradil

Snivý Bohuš ešte nevie, čo vylovil

dil tajomstvo svojho úspechu. Bohuš bol odborníkom na rybolov a znalcom biológie všetkých sladkovodných a akváriových rýb. Vedel, že amurské sumce hľadajú potravu na dne rieky, pričom brázdia vodu v početnejších skupinách. Prijatú potravu veľmi rýchlo vytrávia, a preto v takých hodinových intervaloch navštevujú miesta, kde predtým našli vhodnú potravu. Do večera rybári chytili 27 sumcov. Bohuš získal uznanie a úctu nás všetkých ako ichtyológ bez konkurencie.

Koncom mája prichádza obdobie jarných dažďov, na ktoré tak túžobne čaká flóra, fauna a obyvatelia Mongolska. Pre nás sú daždivé dni pohromou. Dlhotrvajúce výdatné dažde, ktoré v skutočnosti trvajú iba dva alebo tri dni, nás uväznia v jurtách, v ktorých niet inej zába-
vy ako váľať sa po nepohodlných posteliach a otravovať život jeden druhému. Postupne sa vytvárajú skupinky spriaznených charakterov. Naš vedúci Vašek, všetkými uznávaná osobnosť, ktorý vždy vedel v zárodkoch utlmiť nežiaduce vášne, je neznámo kde. Chýba nám v kritickej situácii jeho objektivita a rozvážnosť. Traja rybári, povahovo úplne odlišní, sa podobajú iba v jednom. Nechali si narásť bradu. Mírek je vyrovnaný a rozvážny človek. Svojimi originálnymi nápadmi vie vyriešiť problémy. Vynikajúco sa hodí pre život v kolektíve. Bohuš je raz veľké snivé dieťa, inokedy naslovovzatý sangvinik. Má sklon k rebélii. Namiesto mena každého oslovuje „dévko“, čo sa nakoniec stalo jeho novým krstným menom. Jardo neprestal byť sexuológom, zatiaľ nás tým otravuje iba v teoretickej rovine. Voláme ho Býk. Kým Mírek je pedant a Jardo jeho pravý opak, Bohuš je niekde v strede. Mírek vstáva ráno medzi prvými, Bohuš medzi poslednými, Jardo úplne posledný. Jardo je vynikajúci kuchár. Okrem polievok a mäsitých jedál sa vyzná aj v cukrárenskom remesle a podľa možností upečie aj výborné zákusky.

Náturami najviac vyrovnanou skupinou je tá naša, ktorá vo väčšine prípadov a podľa možností býva spolu v jednej jurte. Spájajú nás spoločné záujmy ako turistika, smäd po nových objavoch v okolí, v ktorom sa práve nachádzame, realistický prístup ku každodenným ťažkostiam, tolerancia chvíľkových výbuchov kolegov a neúnavnosť v práci. Karel je „kecálek“ v tom pravom zmysle slova a hovorí aj za Alfonza, ktorého na svete nič nerozhádže a je skúpy na slovo. Vytvárajú dobrý priemer, ktorý zapadne medzi mňa a Slávka. Alfonz si vyslúžil meno Apík a inak ho už ani neoslovujeme.

Tretia skupina je zázrakom spolužitia. Každý z tejto skupiny sa vyznačuje odlišnými vlastnosťami. Eugen je pedant na všetko, ale v prvom rade na svoju osobu. Funkciu zdravotníka skupiny berie tak vážne, že sa stal porúčnikom benjamína skupiny Vašíka, alias Hošíka, ktorý už stratil z pôvodnej váhy 17 kilogramov a okrem kefiru neprijal inú potravu mongolského pôvodu. Pod dohľadom dietetika Eugena sa stravuje odlišne v tých prípadoch, kedy sme donútení prijať pohostenie domorodcov. Hošík píše domov hrôzostrašné scenáre o neznesiteľných pomeroch, v ktorých žijeme. Eugen ako správny zdravotník vystupuje ako záchranca jeho tela a ako psychiater aj ako záchranca jeho duše. Ondreja okrem šachu, dámy, dobrého jedla a pitia nič nezaujíma. Z nás všetkých sa najmenej pohybuje a najmenej hovorí. Arnošt – Dedo. Raz sa pridá k jednej, potom zas k druhej skupine podľa toho, ktorá mu poskytne možnosť nabrat' najviac bronzu. Už je taký hnedý, že farbou celkom zapadne medzi Mongolov.

Škoda, že dvaja špecialisti žijú od nás oddelene. Ti dvaja majú úplne odlišnú povahu. Sú odkázaní len na seba. Kým Franta je optimistom, Roman je pesimistom. Kým Franta sa díva na všetko s nadhľadom, Roman je prototyp hypochondra. Keby ich človek dobre nepoznal a analyzoval ich správanie iba na základe jednej náhodnej a momentálnej situácie, mohol by dospieť k veľkému omylu. Čo by si mohol človek pomyslieť, keby videl, ako Franta pripravuje čaj pre Romana, ktorý leží v posteli so studeným obkladom na hlave, alebo ako varí a servíruje Franta obed Romanovi, ktorý teraz leží s teplým zábalom na hlave.

Dovolil som si uviesť v mojom súkromnom denníku aj tento subjektívny náhľad na mojich spolupracovníkov. Robím to preto, aby mi tento záznam kedykoľvek pripomenul, že je dôležité pri zostavovaní pracovnej skupiny analyzovať a poznať aj povahové vlastnosti jej členov, hlavne pre situácie, kedy ich aktivita, ktorá je z určitých dôvodov obmedzená, núti ich žiť v malom uzavretom priestore. Obrovská sila jednej skupiny naozaj spočíva v mušketerskom krédu – jeden za všetkých, všetci za jedného. To platí nielen keď pracujú, ale aj keď sú z prinútenia nečinní. Platí pre mušketerov aj pre veterinárnych expertov.

Dva dni pršalo. Po obede idem k vode. Je pomerne chladno, a preto sme sa len opaľovali na tráve v závetří. Nazbierali sme toľko klieštv, že sme mali čo robiť, aby sme sa ich zbavili.

Zdravý nemocný Roman a samaritán Franta

Po týchto skúsenostiach sa vyzliekame už len na piesku alebo na skalnatom brehu. Len čo počasie dovolí, beriem si malokalibrovku a idem na poľovačku. Zbytočne. Večer po zotmení pri návrate domov sa vo svetle reflektorov len tak hemžia prepelice, jarabice, zajace, divé kačky, ale cez deň akoby celá zem bola vymretá. Na hornom toku rieky som stretol Bohuša. Podľa neho je rieka na tomto mieste ideálna pre lipne. Voda je tu čistá, brehy prekryté koreňmi stromov a konármi vyvalených spadnutých pňov, čo poskytuje

dostatok úkrytov a potraviny aj pre mreny. Najradšej chytal sumcov. Na tajmena – hlavátku, kráľa rýb, vraj si musí ešte počkať, lebo v dolnom toku Cherlena sa hlavátkam nedarí. Aj teraz bol v tranze. Oči mu svietili, padali z neho nohavice, obetavo sa vrhal do prúdu držiac medzi zubami nôž, aby zachránil korisť, keď sa šnúra zamotala do konárov. Vytiahol na breh osemkilového sumca. Bez slova som pozoroval, ako ho hladká a prihovára sa mu. *“Ty děvko, čekala jsi na mne šest roků a já jsem přišel.”* Určil vek ryby s takou istotou, akoby bol býval pri jej krstínách. Dnes mal dobrú náladu a neodohnal ma. Naopak. Poučoval ma, čomu som sa naozaj úprimne potešil. Ukazoval mi ryby z mŕtveho ramena, ktoré mali kožu a vnútorné dutiny napadnuté parazitmi. V hlavnom toku sú ryby zdravé. Obrovské množstvo štúk, zubáčov a iných dravcov zabezpečujú prirodzený výber zdravej populácie rýb.

Bol čas trenia lipňov. V plytčinách sa odohrával svadobný tanec alebo pytačky. Bohuš mi ukazoval, ako plávajúca objemná ona ťahá za sebou peletón roztúžených gavalierov. Nič viac. Akt trenia sa nekonal. Bohuš ma poučil, že sa trú iba v noci. Príkladná diskretnosť. Videl som tanec lipňov. Pred západom slnka lietalo nad vodou mnoho komárov. Lipne sa vymrštili z vody a lapali ich vo vzduchu. Krásne predstavenie nádherných rýb. Bohuš stál na piesočnom ostrovčeku uprostred prúdu. Keď sa mu na hák zavesil lipeň, zajasal. Ryba – miss. Trblietajúce striebro a všetky odtiene šedivej farby hrali dúhovými farbami v šikmých lúčoch zapadajúceho slnka. Pažravé šťuky vždy doplatili na svoju nenásytnosť. Boli jediné, ktoré sa dali vydráždiť na plechové rybky. Spod konárov vypálili na ligotavý kov ako torpéda. V čistej vode som videl exemplár, ktorý sa trápil so svojou korisťou. Chytená ryba bola aspoň taká veľká, ako samotný lovec. Dravec ju celú nevedel prehltnúť, ale pustiť ju už nemohol. Dopoly mu trčala von z huby a pre rozťahnuté čeluste a žiabre mala štika deformovanú hlavu. Bohuš ma poučil, že pomocou plutiev vháňa vzduch k otvoreným žiabram a rybu bude stravovať postupne po častičkách. Bohuš nazbieral z Cherlenu krásne trofeje. Odrezané hlavy rýb sušil na slnku tak, že paličkou medzi rozťahnuté čeluste zaistil dokorán otvorenú papulu rýb. Pripravoval dar pre referenta na ministerstve pre poľovníctvo a rybárstvo.

Znovu sa rozpršalo. Tučné kvapky teplej májovej vody sa stratia bez stopy v štrku vyschnutej mongolskej stepi. Leňošíme a nadávame. Tých niekoľko suchých štvorcových metrov v jurte stačí na to, aby som doplnil svoj denník o naše gurmánske pokroky. Definitívne sme sa rozišli s konzervami. Objavujú sa na našom jedálničku iba počas presunov, ale len dovtedy, kým znovu nerozbalíme poľnú kuchyňu. Odchod z púšte, rieka a jarná aktivita zveri značne prispeli k spesreniu stravy, čoho najlepším dôkazom je, že Vašek pribral od „domácej stravy“ kilo. Vytvorili sme dvojice, ktoré sa striedajú v príprave jedál. Skupina sa rozdelila na dve polovice podľa toho, či majú vedomosti alebo odvahu variť pre desať hladných krkov. Skúsení kuchári a odvážlivci sú šéfovia kuchyne, antitalenty do varenia a bojkovia im robia pomocníkov. Jardo je kuchár com il faut. Je bez konkurencie. On neimprovizuje, on skutočne varí. Vie vymiesiť vaječné cesto aj zo sušených vajec. Očistenú tabuľu stola používa na vyvalkanie cesta pomocou fľaše miesto váľka. Pre nedostatočnú výbavu nemôžeme pripravovať jedlo, ktoré sa pečie v rúre. Benzínové variče sa dajú používať iba na varenie. Jardo už dlhší čas žil v Košiciach. Osvojil si dochutenie jedál podľa pikantnej maďarskej kuchyne, ktorá bola typická aj pre našu domácnosť na južnom Slovensku. Pre kolegov z historických zemí to boli nové chute, ktorými sme obaja zožali zakaždým obrovský úspech.

Bohuš je mojím pomocníkom v kuchyni. Náš pracovný deň sa obyčajne začína tým, že sa ma opýta: „*Tak co, děvko, dnes co to bude za specialitu?*“ Aj moja odpoveď na jeho otázku je vždy rovnaká: „*Neviem.*“ Potom začínam improvizovať, vymýšľať, chutnať, doplňovať, dochucovať, kým sa mi jedlo nepozdáva, a potom ho dám Bohušovi otestovať. „*Víš, to kuchtení s tebou je taková sranda. Nikdy nevíš, co chceš, pak je to vždycky něco bezvadního.*“ Tajomstvo môjho úspechu spočíva v mojej nesmiernej odvahe, bohatej fantázii a v citlivých chuťových bunkách. Nie v malej miere môžem ďakovať aj osudu, že som mohol odkukať mnohé tajomstvá kuchtenia od vynikajúcich kuchárook v našej rodine. A tak vznikli modifikované špeciality gurmánskej učebnice – Recepty starej mamy – a podával som ich na stôl vďačným stravníkom, medzi inými aj Pečienka Mamma mia, Manželkina zlatá polievka, Rizoto mojej svokry, Šahanská talianska pochúťka a podobne. Mäsá diviny alebo baranie som pred pečením obyčajne naložil do rôsolu z kefiru a pred vypekaním v masle som natrel kúsok mäsa cesnakom a okorenil vegetou, paprikou, korením, rascou a pod. Cibulu a zeleninovú zmes som zásadne vždy dusil na vytopenej masti z údenej slaniny. Rád som siahal k paradajkovému pretlaku, horčici, leču alebo strúhanému syru. Nakoniec sa mi varenie zapáčilo.

Prestalo pršať. Bohuš vyšiel na ľavú stranu do krovia „na malú stranu“. Odrazu spustil taký rev, že sa zbehla celá dedina. Preľaknutí sme všetci vybehli z jurty v obavách, či mu niečo neodhryzlo prirodzenie. Podivný batoh, z ktorého trčali čižmy, lietal nad jeho hlavou. Natešený Bohuš vyhadzoval Cendechia do vzduchu. Objímal ho, bozkával a znovu ho vyhodil do vzduchu. Vyslobodili sme chudáka z jeho objatia, aby sme ho mohli teraz vyhadzovať my. Vrhli sme sa na neho a obsypali bozkami. Výbuch sopky radosti spôsobila správa, že Cendechu nám priniesol z Ulanbátaru tak túžobne očakávanú poštu so správami o našich najdrahších. Po nesmierne emotívnom privítaní doručiteľa si každý vyhládal svoju húštinu, kde sa nerušene mohol oddať radostnému hltaniu správ z domova. Chcem byť teraz sám. Každý chce byť teraz sám. Nehanbím sa za slzy, ktoré mi stekajú po tvári. Nikto z nás sa nehanbí za slzy. Kým sme nedržali v rukách listy, boli sme tvrdí chlapi. Teraz sme len otcovia, manželia, synovia. Nič nám nemôže byť dôležitejšie ako to, čo doma, čo deti, žena, rodičia. To predsa treba čítať opakovane. Najprv letmo, potom riadok za riadkom, slovo za slovom a nakoniec poznáme obsah listu naspamäť. Takéto ticho v jurte ešte nevládlo. Všetci si ako na povel našli pohodlné miesto na písanie a píšeme. Píšeme mnoho a dlho. Máme o čom a máme komu.

Výbornú náladu pokazil večer Perele, ktorý žiarli na Cendechia. Oznamil, že sa celý somon uzatvára do karantény ako ohnisko slintačky, lebo Cendechu prišiel zo zamoreného priestoru bez dezinfekcie. Toto rozhodnutie Pereleho je pomstou za urazenie jeho pýchy. Máme zákaz pohybu mimo priestor somonu. Za sekundu sme sa stali rasistami. Ten chlap má šťastie, že nerozumie našim nadávkam. Uvalením štrnásťdňovej karantény nás najviac potrestal tým, že zabránil odoslať naše listy, ktoré sme písali s takou veľkou láskou a radosťou. Na druhom brehu Cherenlu stojí nákladné auto a čaká na naše listy. Postupne vychladnú horúce hlavy, vášne ustúpia pred hľadaním racionálneho riešenia. S úsmevom na perách sa púšťame do diplomatického rokovania s našim vedúcim Perelem, pri čom nezabúdame zabubnovať na bubon samolúbosti s dôrazom na chválu jeho organizačných schopností a dôslednosti, čo nakoniec je aj pravdou a nielen výmyslom alebo taktickým manévrom. Presviedčame Pereleho, aby povolil jednému z nás preplávať s našou poštou na druhý breh.

Námietka: Je za nás zodpovedný a nemôže pripustiť, aby sa niekto z nás utopil.

Obhajoba: Priznávame sa, že sme už všetci Cherlen preplávali niekoľkokrát.

Námietka: Nemusí nám veriť a pýta sa, či sme videli z domorodcov niekoho plávať v nebezpečnom prúde.

Obhajoba: Somon stojí tesne na brehu rieky, ale nikto zo somonu nevie plávať. Nikoho sme nevideli ani len po kolená vo vode. To potvrdzujeme, ale to nie je dôvod, aby sme my nemohli preplávať rieku. Ak nepustí jedného, tak sa vrhneme do vody všetci.

Rozhodnutie: Bude hľadať troch jazdcov – dobrovoľníkov zo somonu, ktorí budú ochotní preplávať v sedle.

Našli sa traja. Pricválali k brehu, vohnali kone do rieky, a keď voda siahala koňom po brucho, zastali. Dlhو skúmali prúd a vrátili sa na breh. Vraj je to pre nich veľmi nebezpečné. Zahrali výborne pridelenú úlohu podľa Pereleho scenára. Čimbat sa nad nami zlutoval a presvedčil Pereleho, že sa prebrodí na zile. Teraz sme zasa boli proti tomu my, lebo sme poznali piesočné dno rieky, ktoré nie je vhodné na brodenie autami. Po výdatných dažďoch bol stav vody vyšší ako obvykle. Čimbat sa nedal prehovoriť a Perele súhlasil s jeho návrhom. Medzitým sa zbehla celá dedina k rieke. Vzrušenie sa stále vystupňovalo. Zavládlo hrobové ticho. Čimbat naštartoval motor a pustil sa do rieky. Predné kolesá sa zaborili do piesku a nákladiak zostal nehybne stáť predkom vo vode. Silný prúd vymýval spod predných kolies jemný piesok a vozidlo klesalo vždy hlbšie a hlbšie. Onedlho bol už aj motor vozidla pod vodou. Čimbata sme vytiahli z kabíny, zil tam zostal. Museli sme vyprázdniť jeho korbu a v rukách sme vynášali z neho náklad. Zil pomaly klesal, voda sa valila cez kapotu, do rána bola aj kabína šoféra a polovička korby pod vodou. Čimbat sedel na brehu a díval sa na dielo skazy.

Nasledujúci deň, oblečení iba v plavkách, sme zaútočili na Pereleho. Dotiahli sme ho k rieke. Za nami pochodovali obyvatelia somonu ako v prvomájovom sprievode. Chýbali len transparenty a vlajky, ale chromí obyvatelia pochodujúci pomocou bariel boli zastúpení do jedného. Všetci sme sa vrhli do vody. Aby sme neporušili zákaz, nepreplávali sme na druhý breh. Predvedli sme ukážku, ako sa dá zdolať stredný prúd. Takýto cirkus obyvatelia somonu ešte nevideli. Zaznel mohutný aplauz. Perele bol nútený uznať, že sme schopní preplávať rieku a súhlasil s naším návrhom. Jeden z nás prenesie poštu a odovzdá ju čakajúcemu šoférovi bez toho, že by vystúpil na breh. Takto nie je možné, aby prišiel do priameho alebo nepriameho styku s nákazou.

Bohuš mal sklony k exhibicionizmu a podujal sa pripraviť pre divákov na brehu také predstavenie, aby im stuhla krv v žilách. Poštu sme starostlivo zabalili vodotesne do zatavených silonových vrecúšok a zavesili ju Bohušovi na krk. Postupne sme ho všetci objali a rozlúčili sme sa s ním. Vedel, že je stredobodom pozornosti. Diváci so zatajeným dychom sledovali, ako dôstojne kráča vo vode a približuje sa do stredu rieky, kde bol prúd najprudší. Voda mu siahala už po krk, keď zakričal: „*Kluci, já s nimi teď vyběhnu.*“ Vyhodil paže do vzduchu, nasal do pľúc čo najviac vzduchu a ponoril sa do prúdu. Zmizol z dohľadu v mútnej vode Cherlenu. Na brehu sa ozvali zdesené výkriky. Skupina domorodcov sa podobala rozdráždenému včeliemu úlu s tým rozdielom, že miesto žihadieľ strkali do vody dlhé palice, ktoré si priniesli so sebou. Perele k nám pribehol, zalamoval rukami a niečo zajakával. Všetci sme skočili do vody, aby sme tým zatajili smiech, ktorý sme už ťažko vedeli v sebe zadržať. Plávali sme do prúdu zachraňovať Bo-

huša, ktorý sa nechal unášať prúdom a vynoril sa oveľa nižšie od miesta, kde sa ponoril. My sme ho obklopili a spolu sa rehotali ako kone. Keď sa na brehu prebrali diváci z desenia, začuli sme ovácie slávy a radosti, hurá a potlesk. Bohuša sme odprevadili k brehu, ale zákaz sme neporušili. Nevystúpili sme na zakázaný breh. Vrátili sme sa do somonu. Lady sa prelomili. Tam nás búrlivým potleskom vítali ako hrdinov. Obzerali nás a potapkávali po chrbte. Perele bol šťastný, že sme všetci živí. Rozšíril hranicu karantény až po horný okraj protiľahlého brehu a dovolil nám kúpať sa podľa chuti. Trvalo mu trochu dlhšie, ale predsa len pochopil, čo pre nás znamenajú správy od našich a naše pre domácich. Darmo, tu je na všetko dosť času, aj na myslenie.

Öndröchan (Onderchan) 26. mája 1964

Ešte pred dvoma dňami sme netušili, že Pereleho uväznenie nebude trvať dlho. Väčšinou pršalo a vtedy býva človek morózny. Z nečinnosti a z nudy sa zrodili dva bezchybné nápady. Karol dostal slinu. Strašne túžil po dobrej pijatike. Mali sme v zásobe iba čistý 96-stupňový alkohol, a ten zriedený iba s vodou mu bol odporný. Bol našťvaný, a aby sa mu uľavilo, vytrhol zo zeme chumáč trávy a praštil ho o zem. Bolo cítiť intenzívnu vôňu materskej dúšky. Voňala aj Karolova dľaň. V odhodlaní je sila, ktorá je schopná vyrobiť aj dobrý bylinkový likér. Mirek dostal zasa strašnú chuť na múčniky, o ktorých rozprával Jardo. Ten by ho bol aj upiekol, keby mal rúru. Vysvetľoval Mirkovi princíp pečenia piškóty. Aj v túžbe po maškrtke je sila. Mirek spravil Jardovi rúru. Desalitrovú hliníkovú nádobu uzavretú príklopom odspodu zohrieval na benzínovom horáku a príklop nádoby zhora benzínovým ručným plameňometom – letovacou lampou, ľudovo letlampou. Piškótové cesto s čerešničkami z kompótu sme zapíjali bylinkovým likérom. Niekedy zdanlivo zložité veci sú úplne jednoduché.

Konečne sa vyčasil. Slnko nezahalené oblakmi nás vytiahlo z júrt. Išli sme na poľovačku a rybačku. Pridal sa ku mne malý, roztomilý chlapček. Mohol byť tak vo veku môjho Tomiho. Tuším sa mu aj podobal, až na tie šikmé oči a čiernu hrivu. Tomi má oči okrúhle a blond vlasy. To milé rozumné stvorenie ma držalo celý čas za ruku, nosilo pušku a náboje, ukazovalo mi ciele. To, že sme sa bavili iba posunkovou rečou, nič neubralo z čara spoločne prežitého popoludnia. Pripevnil som mu na útlu detskú ručičku moje náramkové hodinky, ktoré nosil tak hrdo, tak ich ochraňoval, akoby to bol najvzácnejší poklad sveta. Spolu sme objavovali orlie hniezdo, strieľali hraboše a čistili ryby. Sedel vedľa mňa v aute. Pri návrate, hoci už bola tma, to šťastie z neho tak vyžarovalo, že ho bolo vidieť aj v tej tme. Viedol ma za ruku k svojej mamičke, prehodili si pár slov a potom si mamička skrížila paže na prsiach a niekoľkokrát sa hlboko uklonila. Vypil som v ich jurte sutethé. Obdaril som chlapčeka cukríkmi a mamičke som daroval náhrdelník.

Bol nádherný májový večer. Od toho malého fagana som sa celkom rozcitlivel. Možno, že to mal na svedomí ten čarovný májový večer, ktorý som vnímal všetkými zmyslami. Slnko zapadlo niekde veľmi ďaleko do spenenej rieky. Na širšej a rovnej stepi nič nebránilo vidieť až po horizont. Videl som, ako sa ten obrovský ohnivý kotúč odobral na kúpačku, zanechajúc na stepi svoje hrejivé teplo ešte dlho potom, ako sa ukryl pod hladinou. Rieka sa menila na prúd plameňov.

Všetko bolo červené, ružové, žlté, fialové, modré, a potom nastúpila biela noc od studeného svetla Mesiaca, ktorý vystupoval z rieky na opačnej strane v podobe veľkého žltého terča. Hviezdnatá obloha bola pestrá ako rozkvitnutá step.

O dva dni neskoršie na pomoc privolaný pásový stalinec vyťahol zil z Cherlenu. Čimbat ho zbavil piesku a vysušil na slnku. Potom ho naštartoval a vyskúšal. Všetko fungovalo. Bolo to neuveriteľné.

Perele dostal príkaz presunúť sa do Ondrechanu. Naša radosť je neopísateľná. Veď sme stále snívali o Chentejskom ajmaku a teraz sa to stáva skutočnosťou. Onderchan je predsa sídlom Chentejského ajmaku, ktorý je svojou rozlohou dvakrát väčší ako naša republika. Tak rýchlo sme veci ešte nikdy nezabalili. Na jednotvárnej stepi sme postupovali stále po pravom brehu Cherlenu. Po osemdesiatich kilometroch, ktoré sme absolvovali za tri hodiny, sme dosiahli drevený most cez rieku, po ktorom sme prešli do Onderchanu. Na úseku niekoľko sto kilometrov vľavo a vpravo je jediným mostom cez Cherlen. Od odchodu z Ulanbátaru sme prešli 2500 km a dnes sme videli prvý most a prvý krátky úsek tvrdej budovanej cesty, ktorá od mostu viedla do mesta.

Konečne stojíme na pôde vysneného ajmaku, najbohatšieho na lesy, ryby a zver. Onderchan je ozajstné mesto. Žije v ňom okolo 10 000 obyvateľov. Mesto je pekné, upravené a čisté. Hlavnú triedu tvoria budovy verejných ustanovizní a malé obchodíky. Jediná poschodová budova v meste je hotel, v ktorom nás ubytovali. Veľká biela budova stojí na námestí v centre mesta. Okná sú natreté na zeleno, izby páchnu lojom a myšacinou. Aby nám ulahodili, zapálili v každej izbe čínske aromatické kadidlá, takže smrad je už taký dokonalý, že človekovi sa dvíha žalúdok až pod čapicu. Udomáčniť sme sa mohli až po dôkladnom vetraní. Osvetlenie zaisťujú sviečkami. Kúpeľňa v podobe dlhého plechového válova, ale s kohútikmi na vodu, je pred budovou pri plote. Záchody namaľované na modro sú o niečo ďalej, tiež oddelené od ulice iba plotom. Medzi hlavnou budovou a hygienickým príslušenstvom namiesto chodby inštalovali amplióny a z mestského rozhlasu vysielajú hudbu. Medzi hrubými kamennými múrmi hotela je večer nepríjemne zima. Pod vlnenými prikrývkami z ťavej srsti je príjemne teplo.

Napriek nepriaznivej nákazovej situácii v Chentejskom ajmaku bol zásah našej expedície neustále odsúvaný pre názorové rozpory v štátnej nákazovej komisii. Až po tom, ako boli zistené nové ohniská slintačky v blízkosti štátneho majetku Onderchan, sme dostali súhlas vykonať vakcináciu. Ohniská slintačky vznikli na hospodárstvach Talchaa, Lušanžancyn a v hospodárstve Sundev. Spolu ochorelo 2681 zvierat. V tesnej blízkosti Onderchanu, na druhom brehu Cherlenu, vzniklo ohnisko slintačky na území somonu Bajanchutag, kde ochorelo 7000 zvierat. Z našej expedície boli vyčlenení dvaja experti, ktorí očkovali zvieratá v tomto ohrozenom pásme. Prvýkrát bola použitá naša vakcína v bezprostrednej blízkosti ohniska. Vakcína sa výborne osvedčila a zastavila šírenie slintačky.

Do konkurenčného boja vstúpili aj sovietski pracovníci biofabriky. Ťažko znášali neúspech po použití pôvodnej vakcíny a počas nášho zásahu vo Východogobijskom a v Chentejskom ajmaku pripravili menšie množstvo aftóznej vakcíny z miestnych kmeňov, ktorou vakcinovali 6706 tiav a kusov dobytku v Chentejskom ajmaku. Podľa nášho plánu tmenia slintačky sme mali vytvoriť súvislý ochranný pás pozdĺž hranice karantény od južných čínskych hraníc až po hranice so ZSSR na severe. Pre nedostatok vakcíny nebolo súvislé pásmo vytvorené a zostal nechránený priestor od somonov Batnorov a Dadal.

Vodia ich za nos

Pastieri sú v živle, môžu sa predvádzať

Prosím, usmejte sa

Kumisové stádo

Tie tam dole na nás ešte čakajú

Dobre padne trošku oddychu

V zajati blata

Výroba kazeínu